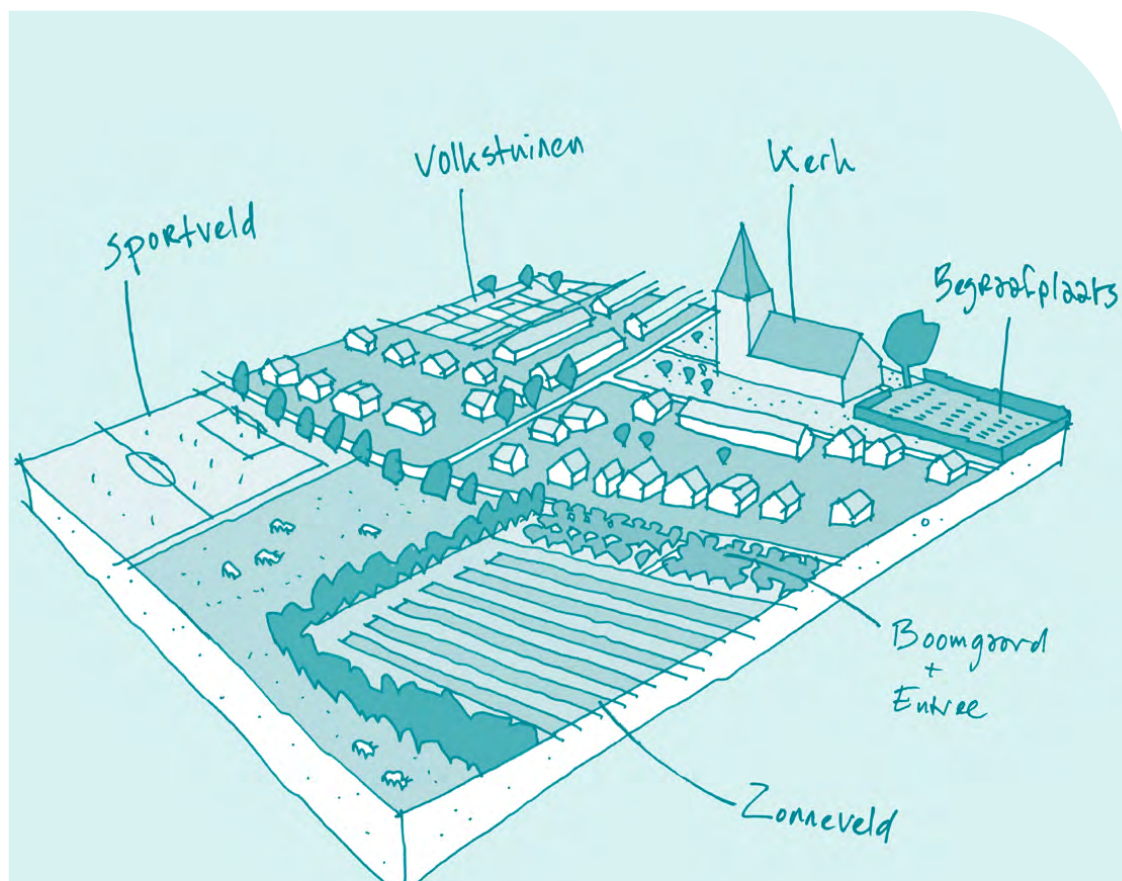

Handreiking zonnevelden

Toepassing van de Overijsselse zonneladder
en kwaliteitsimpuls zonnevelden

21 april 2020

Colofon:

Vastgesteld door GS op 21 april 2020

Citaten uit de Omgevingsvisie en -verordening kunnen wijzigen naar aanleiding van behandeling en vaststelling van visie en verordening door de Staten.

De versie is zowel op papier als digitaal beschikbaar.

Fotografie: Istock.com en provincie Overijssel

Redactie: Bart Beukema, Harry Stoffer,
Tim de Weerd, Fleur Schilt, Peter de Jong.

Inhoudsopgave

Vooraf

Waarom een nieuwe handreiking	4
Doel en status van de handreiking	4
Leeswijzer	5

Deel 1

Essentie van de toepassing van provinciaal beleid voor zonnevelden: zonneladder, referenties, aanbevelingen en aandachtspunten	6
---	---

Deel 2

Toelichting bij de toepassing van provinciaal beleid voor zonnevelden	12
2.1 Hoofdpijnen van beleid	12
2.2 Zonneladder Overijssel: toepassen van de voorkeursvolgorde	14
2.3 Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik	20
2.4 Passendheid in of bijdragend aan het landschap: ontwerpprincipes voor ruimtelijke kwaliteit	28
2.5 Beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie door te investeren in ruimtelijke kwaliteit	40
2.6 Evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde	50
Bijlage 1: provinciale verordening artikel 2.1.8 Kwaliteitsimpuls zonnevelden	59
Bijlage 2: informatieve sites over participatie en proces	61

Vooraf

Waarom een nieuwe handreiking

Bij de ontwikkeling van duurzame energie in de groene omgeving komen verschillende beleidsdoelen van de provincie samen. Provinciaal ruimtelijk beleid geeft mede richting aan de ontwikkeling van duurzame energie met een goede landschappelijke inpassing en maatschappelijke betrokkenheid. Deze handreiking richt zich daarbij specifiek op zonnenvelden in de groene ruimte. In de provinciale omgevingsverordening zijn daarvoor regels opgenomen.

De afgelopen jaren is het aantal projecten voor zonnenvelden snel gegroeid. Praktijkervaringen, ervaringen met en evaluatie van toepassing van de oude handreiking, scherper geformuleerd rijksbeleid en nieuwe kennis geven aanleiding de handreiking uit 2017 te vervangen. In de nieuwe handreiking is, conform het coalitieakkoord, een striktere toepassing van de zonneladder opgenomen. Met deze nieuwe handreiking worden de provinciale regels in de verordening niet gewijzigd. Wel wordt eenvoudiger en eenduidiger verwoord hoe de regels in de provinciale Omgevingsverordening toegepast kunnen worden, waaronder de striktere toepassing van de zonneladder. De regels uit de verordening zijn verplicht, de toepassing is maatwerk. Deze handreiking ondersteunt dat maatwerk.

Doel en status van de handreiking

De handreiking is een hulpmiddel voor initiatiefnemers, omwonenden van een zonneveld en voor gemeenten om hen te ondersteunen bij de ruimtelijke afweging voor zonnenvelden, bij het ontwerp van een kwalitatief goed zonneveld en bij het gesprek over het realiseren van voldoende en passende kwaliteit. De handreiking is gebaseerd op de regels voor ruimtelijke ontwikkeling en in het bijzonder voor zonnenvelden in de provinciale Omgevingsverordening. Onderdelen uit de toelichting bij artikel 2.1.8 van de verordening worden voorzien van uitleg, specificatie van de zonneladder, ontwerpprincipes, maatgevende referenties, inspiratie met goede voorbeelden en aandachtspunten bij de uitvoering. De handreiking bevat geen eigenstandige dwingende bepalingen. De handreiking is daarmee niet vrijblijvend en geeft scherpheid aan de toepassing van de verordening. Referenties geven bijvoorbeeld maat aan de kwaliteitsinvestering bij een zonneveld: niet als dwingende norm, wel als vertrekpunt voor maatwerk. Met deze handreiking vervalt de handreiking uit 2017.

Voorbeeldprojecten op www.buitenkansenoverijssel.nl

De komende jaren zullen veel nieuwe projecten met zonnenvelden worden gerealiseerd. Projecten die met de toepassing van deze handreiking nieuwe goede praktijkvoorbeelden genereren. Bestaande en nieuwe projecten die als voorbeeld kunnen dienen worden gepubliceerd op www.buitenkansenoverijssel.nl. Ook uw project kunt u aandragen voor publicatie op de site.

Leeswijzer

De handreiking is opgebouwd in twee delen.

Deel 1 bevat de essentie van het beleid voor (de kwaliteitsimpuls) zonnevelden samengevat. Het hoofdstuk gaat in op de zonneladder en de vier principes van het provinciaal kwaliteitsbeleid:

- Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik
- Inpassen in of bijdragen aan het landschap
- Beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie
- Evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde

Met de zonneladder geeft de provincie haar voorkeursvolgorde voor locaties voor zonne-energie installaties. Alle typen locaties en opstellingen zijn nodig om de energieopgave te realiseren, waarbij zoveel mogelijk stedelijk gebied (waaronder daken), erven en stads- en dorpsranden worden benut om het beslag op agrarische grond zo beperkt mogelijk te houden. Zonnevelden in het landelijk gebied zijn bij voorkeur onderdeel van gebiedsontwikkelingen of krijgen een multifunctionele invulling met andere opgaven in de groene ruimte.

Deel 2 bevat een toelichting op en achtergrondinformatie bij het beleid, zoals opgenomen in deel 1. De toepassing is maatwerk en met streefbeelden, maatgevende referenties, ontwerpprincipes, indicaties, inspiratie en goede raad wordt dit maatwerk ondersteund.

Deel 1: Essentie van de toepassing van provinciaal beleid voor zonnevelden: zonneladder, referenties, aanbevelingen en aandachtspunten

Drie vragen bij zonnevelden: of, waar en hoe

- OF:** Zijn zonnevelden nodig? Realisatie van zonnevelden, ook in de groene omgeving, is noodzakelijk om de doelen voor opwek van hernieuwbare energie te halen.
- WAAR:** Waar deze opwek plaats vindt, de verdeling van de benodigde capaciteit, wordt bepaald aan de hand van de Zonneladder.
- HOE:** Hoe zonnevelden in de groene omgeving gerealiseerd worden, is vastgelegd in de Kwaliteitsimpuls zonnevelden.

Deze handreiking ondersteunt het toepassen van provinciaal beleid, bestaande uit de zonneladder en kwaliteitsimpuls. Deze worden hieronder toegelicht.

De provinciale verordening is vertrekpunt voor deze handreiking

Artikel 2.1.8 van de provinciale Omgevingsverordening verplicht de toepassing Kwaliteitsimpuls zonnevelden, waaronder de zonneladder.

De toelichting bij artikel 2.1.8 constateert:

"Installaties voor de opwekking van zonne-energie zijn onmisbaar om de provinciale doelstelling voor de opwekking van hernieuwbare energie te halen.

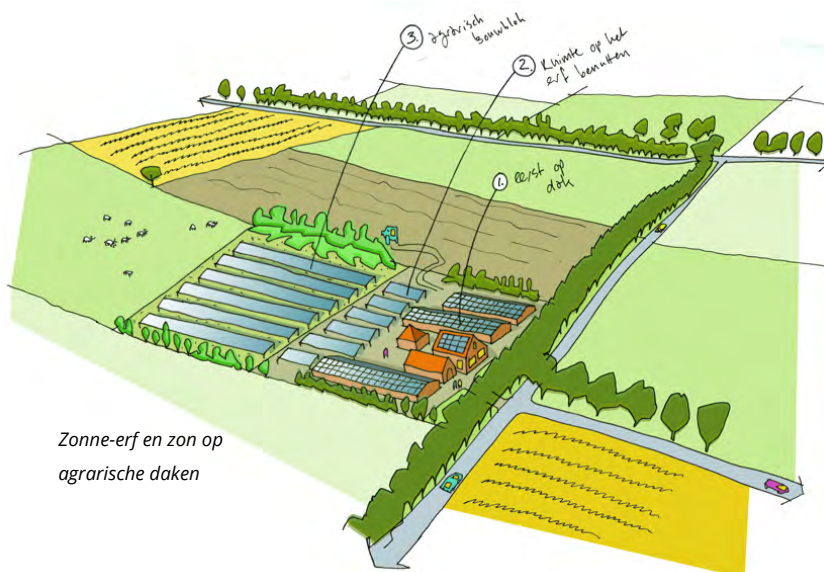
Uit een oogpunt van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik willen wij zonnepanelen en andere vormen van opwekking van zonne-energie zoveel mogelijk combineren met andere functies, bij voorkeur met bebouwing. Daarom is de eerste trede van onze zonneladder dat zonnepanelen in principe geplaatst worden op gronden die bebouwd zijn (dus op daken) of bebouwd kunnen worden (zoals braakliggende bedrijventerreinen)."

De zonneladder: zuinige en zorgvuldige verdeling in het ruimtegebruik

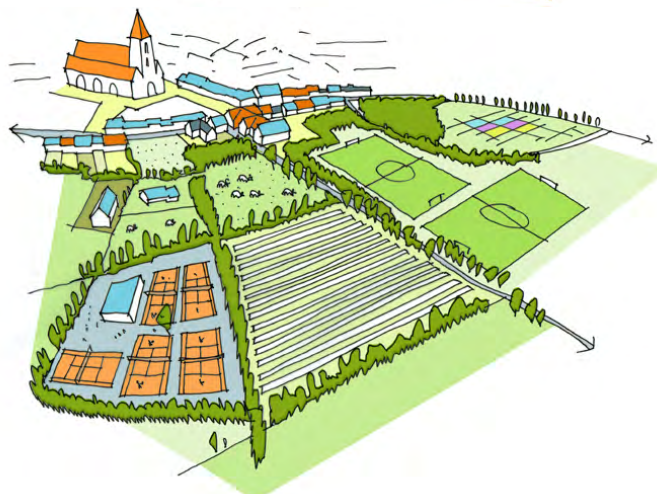
De zonneladder geeft de voorkeursvolgorde aan bij de verdeling van de opwekcapaciteit voor zonne-energie. Naar aanleiding van ervaringen de afgelopen jaren en het coalitieakkoord is de zonneladder scherper en specifieker gemaakt, wat een striktere toepassing mogelijk maakt. Gemeenten passen de zonneladder toe bij hun ruimtelijke afwegingen. De Overijsselse zonneladder en aanpak kent drie treden. Een multifunctionele invulling van een zonneveld in de groene ruimte is uitgangspunt (trede 1 'Stimuleren' en 2 'Combineren'). Pas als gemeente en initiatiefnemer hebben verkend en gemotiveerd dat trede 1 en 2 niet mogelijk zijn, dan komen monofunctionele zonnevelden (trede 3) aan de orde. Goede landbouwgronden worden daarbij ontzien.

1. Stimuleren van:

- productie van zonne-energie op daken in bebouwd gebied: woningen, bedrijven, agrarische gebouwen, etc.
- Gebruik van te bebouwen gebieden of bruikbare restruimte: ongebruikte gronden, bedrijventerreinen, boven parkeerterreinen en geluidswallen.
- Kleine, goed ingepaste velden op agrarische erven (tot ca. 2 ha).
- Kleine, goed ingepaste zonnevelden van lokale initiatieven in stads- en dorpsranden (tot ca. 2 ha).

Zonne-erf en zon op agrarische daken

Klein zonneveld in de dorpsrand

Bijvoorbeeld een zonnecarport

Op daken in woonwijken

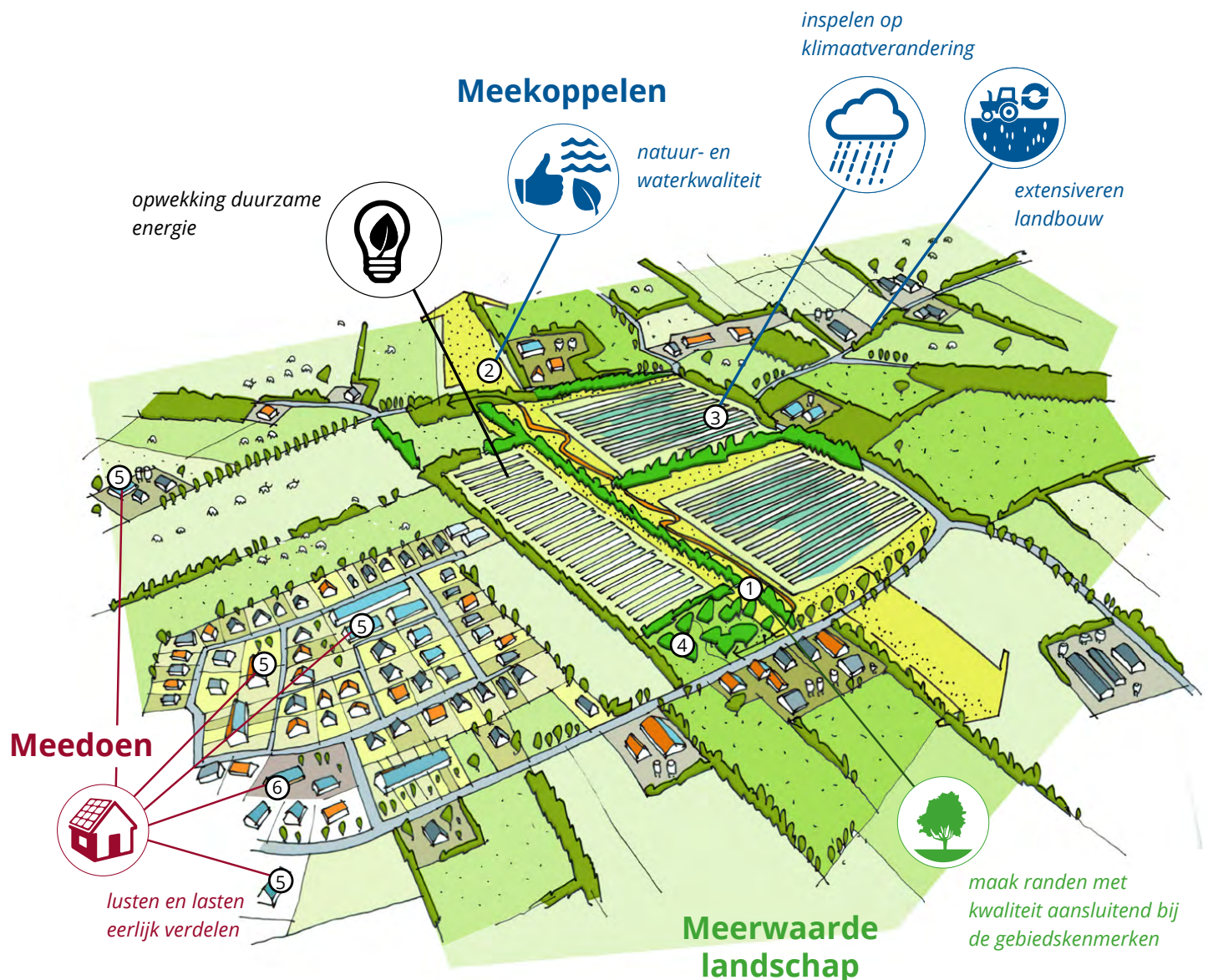
Op bedrijfsdaken

Zon op agrarisch bouwvlak en/of op dak

2. Combineren met:

- **Gebiedsopgaven in stads- en dorpsranden en in de groene omgeving** zoals klimaatmaatregelen (waterberging en tegengaan bodemdaling), extensivering van landbouw, herstel landschap en biodiversiteit, etc. Door verschillende opgaven onder, tussen en rond de panelen te realiseren wordt de ruimte multifunctioneel gebruikt. Dit op basis van de 80-20 referentie: 80% ruimte voor het panelenveld en 20% ruimte voor groen en/of water.
- **Gebiedsontwikkeling in de groene omgeving**, waarbij zonnevelden aansluiten op andere gebiedsontwikkelingen of een energielandschap vormen. Door opgaven met elkaar te verbinden wordt het mogelijk lokale maatschappelijke en sociale doelen te incorporeren in de gebiedsontwikkeling. Dit op basis van de 80-20 referentie: 80% ruimte voor het panelenveld en 20% ruimte voor groen en/of water.

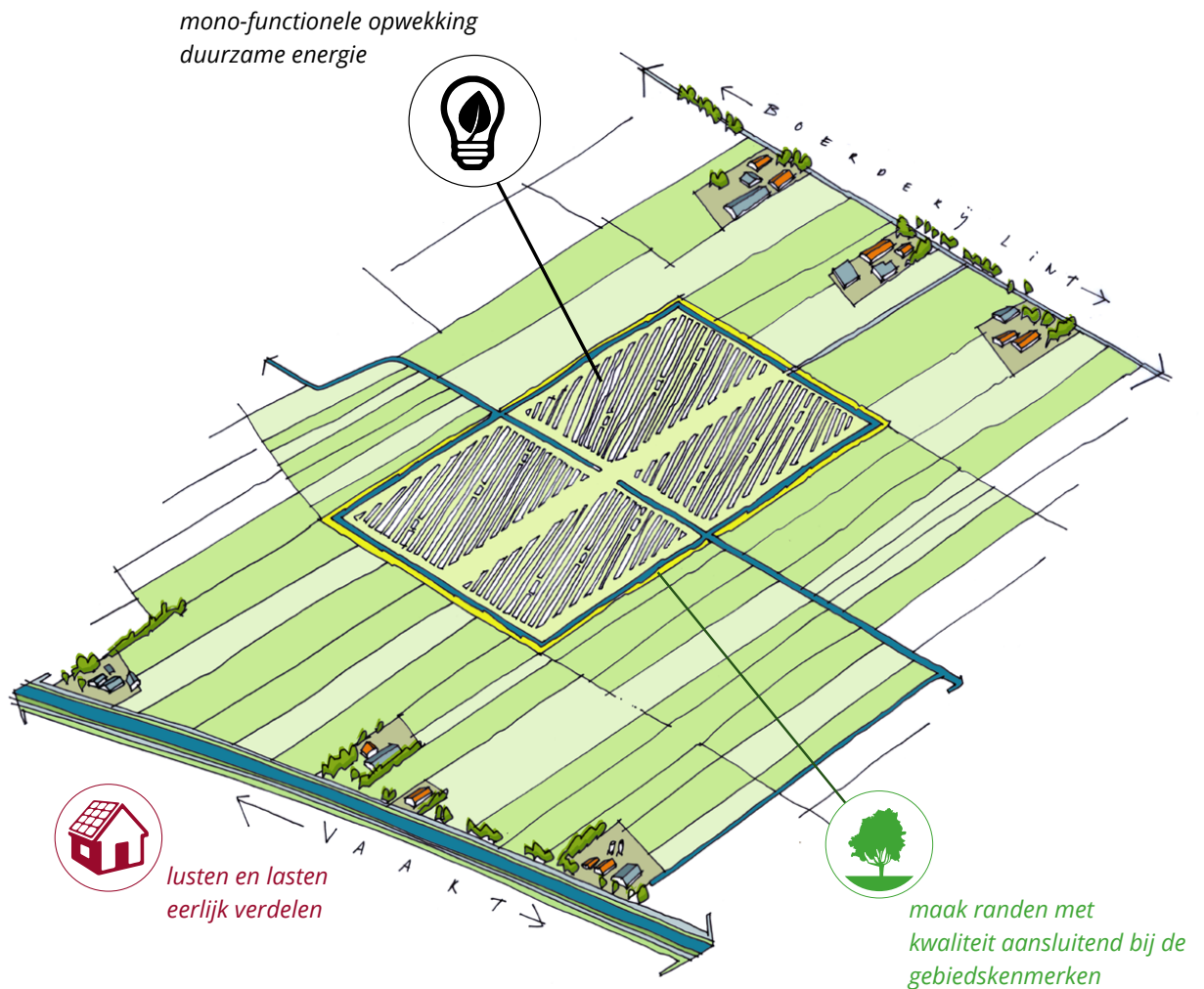

Voorbeelden van combinatie met andere functies:

1. Het herstellen van de oude groenstructuur met nieuwe groenelementen en kruidenrijke zomen en de aanleg van een wandelpad.
2. Landbouwgronden transformeren naar natuur t.b.v. een ecologische verbinding.
3. Een extensievere opstelling maakt natuurontwikkeling of waterberging tussen en onder panelen mogelijk.
4. Bomenweide of pluktuin aan de weg geeft direct aanwonenden van het zonneveld een royale inpassing met kwaliteit.
5. De initiatiefnemer ondersteunt zonnepanelen op daken als sociaal-maatschappelijke meerwaarde.
6. Het buurthuis krijgt middelen van de initiatiefnemers om meer te organiseren voor de gemeenschap.

3. Limiteren van:

- Monofunctionele zonnenvelden op agrarische grond of op water, primair gericht op produceren van duurzame energie. Dit op basis van de 80-20 referentie: 80% ruimte voor het panelenveld en 20% ruimte voor groen en/of water. Omdat meervoudig ruimtegebruik ontbreekt, wordt dit gecompenseerd met investeringen in maatschappelijke opgaven buiten het project. Bij locatiekeuzes worden goede landbouwgronden ontzien.

In de Omgevingsverordening Overijssel is, voor de groene omgeving, de Kwaliteitsimpuls Zonnevelden opgenomen. Dit beleid geeft ruimte om zonnevelden te ontwikkelen op daarvoor geschikte locaties. Onder de voorwaarde dat daarmee tevens kwaliteit wordt gerealiseerd. Het gaat daarbij om ruimtelijke kwaliteit, sociale kwaliteit en duurzaamheid. Toepassing is aan de orde als projecten in het landelijk gebied worden gerealiseerd. De kwaliteitsimpuls Zonnevelden is gebaseerd op vier principes uit het provinciaal ruimtelijk beleid:

- Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik
- Passendheid in of bijdragend aan het landschap
- Beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie
- Evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde

De regels uit de verordening zijn verplicht en de principes moeten toegepast worden. De toepassing zelf is maatwerk. Deze handreiking ondersteunt dat maatwerk.

De principes in de praktijk: referenties, aanbevelingen en aandachtspunten

Gemeenten passen de vier principes toe bij het opstellen van ruimtelijk beleid voor zonnevelden. Ze zien er op toe dat initiatieven in voldoende mate invulling geven aan de principes en maken afspraken met initiatiefnemers over realisatie van kwaliteit en tijdelijkheid. Gemeenten, maar ook initiatiefnemers en omwonenden, kunnen daarbij gebruik maken van onderstaande referenties, aanbevelingen en aandachtspunten.

Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik

Toepassing van het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik in de groene omgeving betekent dat:

- Gemeenten ruimtelijk beleid voeren voor zonnevelden en daarbij de provinciale zonneladder (of een eigen afgeleide daarvan) toepassen.
- Gemeenten aan initiatiefnemers aangeven welke maatschappelijke opgaven die mogelijkheden bieden voor meervoudig ruimtegebruik relevant zijn in en nabij het plangebied.
- Initiatiefnemers actief zoeken naar locaties met en mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik van de zonneveldlocatie.
- Gemeente en initiatiefnemer kunnen hun keuze motiveren wanneer afgeweken wordt van de voorkeur voor een multifunctionele invulling van het veld. Afwijken is alleen mogelijk als er geen andere locatie voorhanden is en combinaties niet mogelijk zijn. Goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.
- Gemeenten afspraken maken met de initiatiefnemer over de tijdelijkheid en over het verwijderen van de installatie na het aflopen van de termijn.

Passendheid in of bijdragend aan het landschap

Toepassing van het principe van passendheid in of bijdragend aan het landschap vraagt van de initiatiefnemer dat in het ontwerp van het veld aandacht is voor:

- Een veld dat qua schaal past bij de plek en bijdraagt aan gebiedsspecifieke kwaliteiten en opgaven.
- Een kwalitatief goede en bij de locatie passende omranding van het veld, waarmee de aansluiting op de directe omgeving vorm krijgt.
- Een kwalitatief goede en bij de locatie passende inrichting van het zonnenveld, met zorg voor belevingskwaliteit, meervoudig ruimtegebruik, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (m.n. bij drijvende velden) en recyclebaarheid van installaties.

Beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie

Als maatgevende referenties, waaraan initiatieven gespiegeld kunnen worden, gelden de volgende streefbeelden:

- Voor grote velden in het landelijk gebied, de treden 2 'Combineren' en 3 'Limiteren', in de provinciale Zonneladder, is de referentie 80-20. 80% van het plangebied bestaat uit het zonnepanelenveld, 20% uit ruimte voor inpassing en compensatie van verlies aan ecologische en landschappelijke waarden. Maatwerk en lokale omstandigheden kunnen leiden tot een andere verhouding.
- Kleine velden op erven en in stads- en dorpsraden (tot ca. 2 ha), onderdeel van trede 1 'Stimuleren' van de provinciale Zonneladder, passen over het algemeen goed binnen bestaande landschappelijke structuren en hebben dus een kleinere impact op de omgeving dan grote velden. Voor deze kleine velden is een zorgvuldige inpassing gewenst en is de 80-20 referentie niet van toepassing.
- Om de bodemkwaliteit te behouden zijn toetreding van lucht, licht en water essentieel. De laatst beschikbare kennis duidt op een verhouding van 2/3 - 1/3 als goede maat: 2/3 bedekking met panelen en 1/3 van de grond tussen de rijen panelen vrij houden. Voor panelen op water is behoud van waterkwaliteit, waaronder ecologie en beleving essentieel. De laatst beschikbare kennis duidt op een waterdekking van maximaal 50% als referentie voor een goede kwaliteit. Nieuwe kennis en maatwerk in de toepassing kan leiden tot een andere verhouding.

Evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde

Bij de toepassing van het principe van evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde verwachten we van initiatiefnemers dat zij:

- Vroegtijdig in gesprek gaan met omwonenden en belanghebbenden.
- Met omwonenden en zo nodig de gemeente afspraken maken over de bijdrage aan maatschappelijke opgaven en doelen.

Deel 2: Toelichting bij de toepassing van provinciaal beleid voor zonnevelden

Deel 2 bevat een toelichting op de hoofdlijnen van het provinciaal beleid en de toepassing ervan voor projecten voor opwekking van zonne-energie. Toelichtingen bij de zonneladder en de principes die ten grondslag liggen aan de Kwaliteitsimpuls zonnevelden gaan waar mogelijk vergezeld van referenties en praktijkvoorbeelden.

2.1 Hoofdlijnen van beleid

Driedubbele opgave: duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit en sociale kwaliteit

Bij realisatie van zonnevelden komen de drie rode draden uit de Omgevingsvisie samen: verduurzaming van de energieproductie, op een wijze die ruimtelijke kwaliteit behoudt en versterkt, met een grote betrokkenheid van bewoners en gebruikers. Het beleid voor Zonnevelden rust daarmee op drie pijlers:

- Overijssel levert haar bijdrage aan de uitvoering van het Klimaatakkoord en realiseert de komende jaren haar **energiedoelen**. Het vergroten van het aandeel duurzame energie uit bronnen als zon, wind, biomassa en ondergrond is hier onderdeel van en wordt ondersteunt met het programma Nieuwe Energie Overijssel.
www.nieuweenergieoverijssel.nl
- Zoals voor alle opgaven in Overijssel geldt het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik en vindt realisatie plaats met behoud en versterking van de **ruimtelijke kwaliteit**. Elk project en elk initiatief, groot of klein, draagt bij aan de versterking van de kwaliteit van onze leefomgeving.
- De evenwichtige verdeling van lusten en lasten bij zonneveldprojecten draagt bij aan **sociale kwaliteit**. Het actief betrekken van bewoners en 'gebruikers' bij de uitvoering van ruimtelijke opgaven in hun leefomgeving is uitgangspunt. Dit versterkt de betrokkenheid en het gevoel van eigenaarschap. Bewoners en gebruikers krijgen op deze manier meer invloed op de eigen leefomgeving.

Ofwel: een zonneveld op de goede plek met toegevoegde waarde voor mens en omgeving.

Of-waar-hoe

Bij ruimtelijke afwegingen staan altijd 3 vragen centraal:

- de 'OF'-vraag: zijn er geen wettelijke belemmeringen en is er een noodzaak en aantoonbare behoefte voor zonnevelden in het landelijk gebied?
- de 'WAAR'-vraag: waar en onder welke condities is een zonneveld in de groene omgeving inpasbaar? Niet elke locatie is geschikt voor iedere omvang. Landschappelijke karakteristieken, aanwezige functies of beschermde soorten kunnen bijvoorbeeld lokaal grenzen stellen aan de plek, invulling en de omvang. Locaties waar combinatie van functies mogelijk is, hebben de voorkeur boven monofunctioneel gebruik van de ruimte.
- de 'HOE'-vraag: als een zonneveld acceptabel is in het landelijk gebied en de locatie is geschikt, hoe en in welke mate vindt dan inpassing, meervoudig ruimtegebruik, compensatie en creatie van maatschappelijke meerwaarde plaats? Daarnaast zal de natuurtoets of andere sectorale regelgeving effect hebben op de invulling van veld en omgeving.

Of: zonnevelden zijn onmisbaar

Zonnevelden zijn nodig om ambities van provincie en gemeenten voor de opwekking van hernieuwbare energie te realiseren. Daarmee is de 'of-vraag' positief beantwoord. In Regionale Energie Strategieën (RES) werken overheden de doelen van het Klimaatakkoord uit in concrete voorstellen. Daarin wordt op regionale schaal en lokale schaal overwogen welke verhouding tussen zon-op-daken, zonnevelden en windenergie verantwoord is. Daartoe wordt een integrale afweging gemaakt op basis van vier criteria: energieproductie, ruimtelijke kwaliteit, maatschappelijke acceptatie en maatschappelijke kostenefficiëntie. Uit die afweging blijkt hoeveel, waar en onder welke voorwaarden zonnevelden nodig en mogelijk zijn. De uitkomst van de RES-sen wordt vervolgens in de Omgevingsvisie verwerkt en leidt dan mogelijk tot aanpassing van deze handreiking.

Waar: toepassen van de Zonneladder

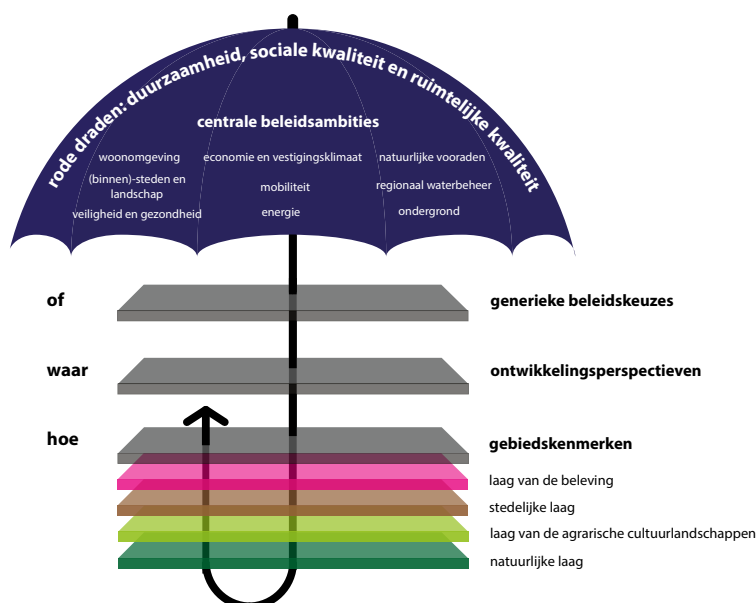
De 'waar'-vraag wordt beantwoord aan de hand van de Zonneladder. De zonneladder geeft invulling aan het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik. Deze handreiking gaat dieper in op deze Zonneladder. De locatiekeuze zelf is een ruimtelijke afweging en wordt niet alleen bepaald door de zonneladder. Soms zijn functies of aanwezige kwaliteiten lastig te combineren met zonnepanelen. De nabijheid van een weidevogelgebied of hoge natuurwaarden op de locatie kunnen realisatie in de weg staan. Natuurwetgeving vraagt een eigenstandige afweging en vergunningverlening, naast de ruimtelijke afweging op basis van het ruimtelijk beleid voor zonnevelden in deze handreiking.

Hoe: toepassen van de principes van de Kwaliteitsimpuls Zonnevelden

De 'hoe'-vraag wordt beantwoord door toepassing van de Kwaliteitsimpuls Zonnevelden zoals opgenomen in de Omgevingsverordening Overijssel (zie bijlage 1) en de vier principes uit het provinciaal ruimtelijk beleid die daarbij aan de orde zijn:

1. Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik
2. Passendheid in of bijdragend aan het landschap
3. Beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie
4. Evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde

In de volgende paragrafen worden Zonneladder en de principes toegelicht.

Met het Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel kun je bepalen of, waar en hoe een ontwikkeling mogelijk is

2.2 Zonneladder Overijssel: toepassen van de voorkeursvolgorde

Alle treden nodig, met een voorkeur in volgorde

In deel 1 zijn de drie treden van de Zonneladder uitgelegd. Duidelijk is dat alle drie de categorieën nodig zijn om de energieambities waar te maken, waarbij een goede ruimtelijke ordening essentieel is.

De toelichting bij art. 2.1.8 van de provinciale verordening voor Zonnevelden zegt hierover:

"Uit een oogpunt van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik willen wij zonnepanelen en andere vormen van opwekking van zonne-energie zoveel mogelijk combineren met andere functies, bij voorkeur met bebouwing. Daarom is de eerste trede van onze zonneladder dat zonnepanelen in principe geplaatst worden op gronden die bebouwd zijn (dus op daken) of bebouwd kunnen worden (zoals braakliggende bedrijventerreinen)."

De zonneladder geeft een voorkeursvolgorde aan en deze is niet volgtijdelijk. De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterreinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.

Trede 1. Stimuleren van:

Het opwekken van zonne-energie op daken, bedrijventerreinen en braakliggende gronden

Kleine, goed ingepaste zonnevelden van lokale initiatieven in stads- en dorpsranden

De Overijsselse Zonneladder

De Overijsselse zonneladder en aanpak kent drie treden. Een multifunctionele invulling van een zonneveld in de groene ruimte is uitgangspunt (trede 1 'Stimuleren' en 2 'Combineren'). Pas als gemeente en initiatiefnemer hebben verkend en gemotiveerd dat trede 1 en 2 niet mogelijk zijn, dan komen monofunctionele zonnevelden (trede 3) aan de orde. Goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.

Trede 1. Stimuleren van:

- Productie van zonne-energie op daken in bebouwd gebied: woningen, bedrijven, agrarische gebouwen, etc.
- Gebruik van te bebouwen gebieden of bruikbare restruimte: ongebruikte gronden, bedrijventerreinen, boven parkeerterreinen en geluidswallen.
- Kleine, goed ingepaste velden op agrarische erven (tot ca. 2 ha).
- Kleine, goed ingepaste zonnevelden van lokale initiatieven in stads- en dorpsranden (tot ca. 2 ha).

Trede 2. Combineren met:

- Gebiedsopgaven in stads- en dorpsranden en in de groene omgeving zoals klimaatmaatregelen (waterberging en tegengaan bodemdaling), extensivering van landbouw, herstel landschap en biodiversiteit, etc. Door verschillende opgaven onder, tussen en rond de panelen te realiseren wordt de ruimte multifunctioneel gebruikt. Dit op basis van de 80-20 referentie: 80% ruimte voor het panelenveld en 20% ruimte voor groen en/of water.
- Gebiedsontwikkeling in de groene omgeving, waarbij zonnevelden aansluiten op andere gebiedsontwikkelingen of een energielandschap vormen. Door opgaven met elkaar te verbinden wordt het mogelijk lokale maatschappelijke en sociale doelen te incorporeren in de gebiedsontwikkeling. Dit op basis van de 80-20 referentie: 80% ruimte voor het panelenveld en 20% ruimte voor groen en/of water.

Trede 3. Limiteren van:

- Monofunctionele zonnevelden op agrarische grond of op water, primair gericht op produceren van duurzame energie. Dit op basis van de 80-20 referentie: 80% ruimte voor het panelenveld en 20% ruimte voor groen en/of water. Omdat meervoudig ruimtegebruik ontbreekt, wordt dit gecompenseerd met investeringen in maatschappelijke opgaven buiten het project. Bij locatiekeuzes worden goede landbouwgronden ontzien.

Trede 2. Combineren met:

Combineren van verschillend ruimtegebruik tussen en onder zonnepanelen

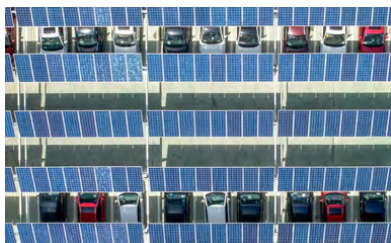
Trede 3. Limiteren van:

Limiteren van monofunctionele zonnevelden op agrarische grond, primair gericht op produceren van duurzame energie

Zonneladder Overijssel

Stimuleren

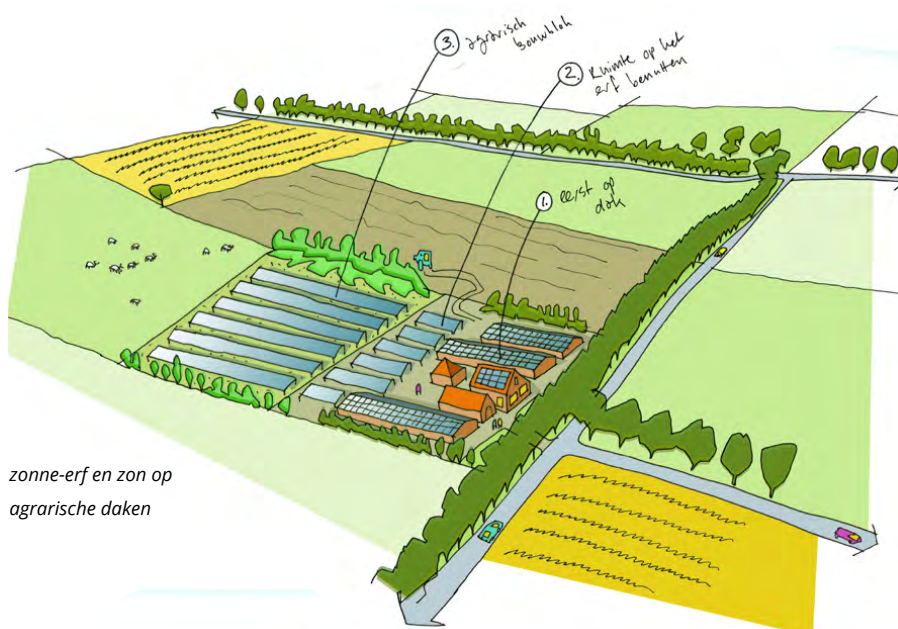
bijvoorbeeld een zonnecarport

op daken in woonwijken

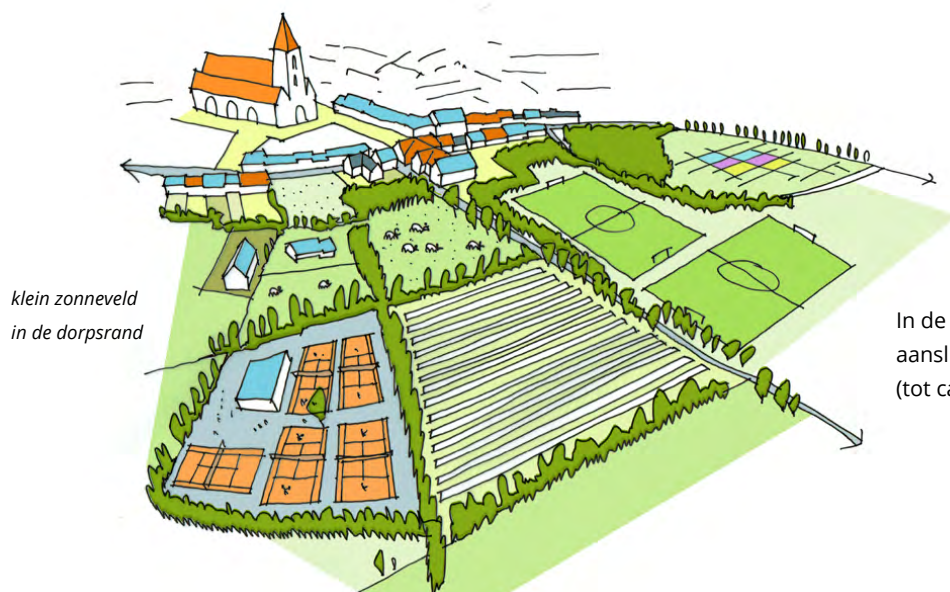

op bedrijfsdaken

zonne-erf en zon op
agrarische daken

In de groene ruimte, goed
ingepast aansluitend aan
agrarisch bouwblok
(tot ca. 2ha)

klein zonneveld
in de dorpsrand

In de groene ruimte, goed ingepast,
aansluitend aan stads- en dorpsrand
(tot ca. 2ha)

Combineren

Gebiedsontwikkeling op basis van de 80-20 referentie:

- Energielandschappen
- Samen met andere opgaven in de groene ruimte en stadsranden

Meekoppelen

inspelen op klimaatverandering

natuur- en waterkwaliteit

extensiveren landbouw

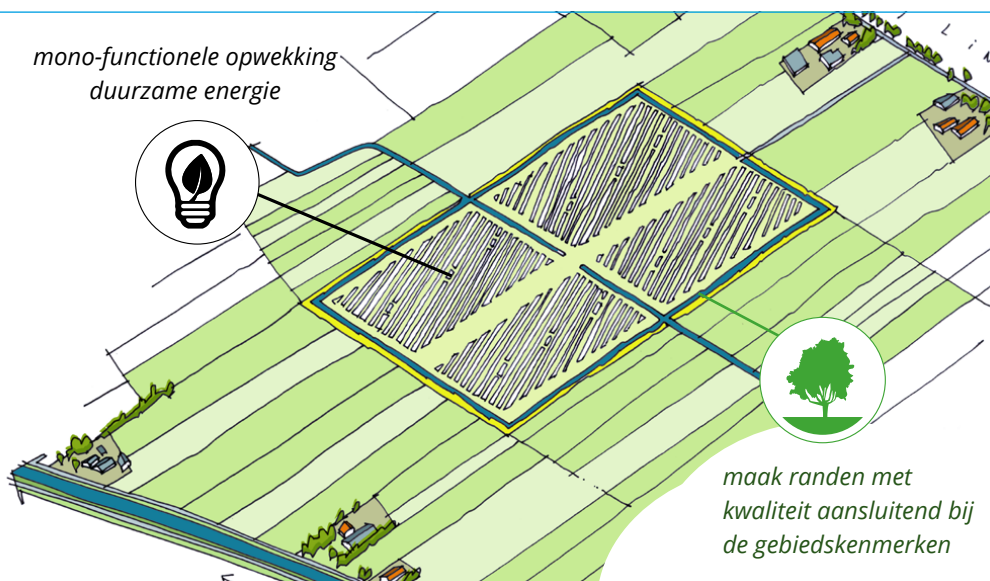
Limiteren

Op agrarische grond op basis van de 80-20 referentie:

Realiseren ruimtelijke kwaliteit en bijdragen maatschappelijke doelen in ruime(re) omgeving

mono-functionele opwekking duurzame energie

maak randen met kwaliteit aansluitend bij de gebiedskenmerken

Een zonneveld in bestaand natuurgebied is in de praktijk niet of nauwelijks mogelijk. Voor het Natuurnetwerk Nederland (hierna NNN) gelden regels uit de verordening, gericht op behoud van de bestaande en te ontwikkelen natuurkwaliteiten. Formeel zijn zonnenvelden in het NNN niet uitgesloten, maar praktisch lijkt het slecht voorstelbaar dat zonnepanelen daar actief aan bijdragen. Omdat de verordening niet wijzigt, verandert er met deze herziene handreiking ook niets aan realisatiemogelijkheden binnen het NNN. Ook buiten het NNN kan sprake zijn van hoge natuurwaarde. Sommige natuur is gekoppeld aan agrarisch gebied, zoals het leefgebied van weidevogels en akkervogels. Indien zulke natuurwaarden aanwezig zijn, kan de wet Natuurbescherming realisatie in de weg staan of aan voorwaarden binden. Natuurwetgeving vraagt een eigenstandige afweging en vergunningverlening, naast de ruimtelijke afweging op basis van het ruimtelijk beleid voor zonnenvelden uit deze handreiking.

Goede argumenten voor de voorkeursvolgorde

Rijk, IPO en VNG hebben afspraken gemaakt om – vooruitlopend op de totstandkoming van de regionale energiestrategieën - vergunningaanvragen voor nieuwe zonneparken op natuur- en landbouwgronden te beoordelen. De voorkeursvolgorde van het rijk, of een vergelijkbaar door decentrale overheden vastgesteld afwegingskader is daarvoor leidend. In lijn met de voorkeursvolgorde van het rijk heeft Overijssel haar ladder geformuleerd. Opwekken van zonne-energie is niet specifiek gebonden aan het landelijk gebied.

Aanvullend op projecten in stedelijk gebied en op daken zijn zonnenvelden in het landelijk gebied echter nodig om energiedoelen te halen. Bouw van zonnenvelden betekent vaak dat agrarisch gebruik van de grond beperkt of onmogelijk wordt. Dat vraagt om een actieve keuze voor de meest geschikte locaties. Waarbij alle effecten beoordeeld moeten worden. Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik is uitgangspunt.

Een multifunctionele invulling van een zonneveld in de groene ruimte en behoud van goede landbouwgrond zijn onderdeel van dit uitgangspunt. Afwijken hiervan vraagt van gemeente en initiatiefnemer een adequate motivatie. En met functiecombinaties ontstaat er meerwaarde voor andere opgaven in het landelijk gebied en in stads- en dorpsranden. Niet het initiatief staat centraal, maar de vraag of het de meest geschikte locatie is. Realisatie is daarmee niet vanzelfsprekend en initiatieven kunnen niet altijd gehonoreerd worden. Stedelijk gebied, erven en kleine projecten in stads- en dorpsrand hebben de voorkeur. Met deze voorkeursvolgorde wordt tevens verrommeling voorkomen en is aansluiting op het energienet mogelijk.

Stimuleren en ondersteunen van de voorkeursvolgorde

Naast toepassen van ruimtelijk beleid ondersteunt provincie Overijssel projecten op de treden 1 en 2 met geld, kennis, personele inzet en samenwerking(sovereenkomsten). Met Programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) en een gebiedsgerichte aanpak, samenwerking en gebiedsontwikkeling worden treden 1 en 2 gestimuleerd.

Het programma NEO stimuleert met name zon op bedrijfsdaken. NEO ondersteunt bedrijven om hun dak vol te leggen met zonnepanelen. Bedrijven worden ontzorgd in het proces, ook financieel. Aanvullend daarop ondersteunen en financieren lokale initiatieven en Energiefondsen Overijssel zowel zon op dak als zon op land.

Toepassing van de zonneladder: houd rekening met het bestaande en streef naar meerwaarde

In feite zijn er geen ongebruikte locaties in Overijssel, overal wordt de ruimte gebruikt en beleefd. Bij het gebruik van de ladder is het van belang het bestaande gebruik en de daarmee verbonden kwaliteit in oogschouw te nemen. Dit is nodig om tot een goede afweging en goede compensatie van kwaliteit te komen. De wet Natuurbescherming kan bijvoorbeeld nadere eisen stellen. Ook al aanwezig (mede-)gebruik kan leiden tot verminderde geschiktheid of aanvullende inrichtingsmaatregelen. Voormalige stortplaatsen kunnen recreatief in gebruik zijn, zandwinlocaties kennen vaak recreatief medegebruik en tijdelijke waterberging wordt vaak al gecombineerd met natuur en landbouw.

Anderzijds kunnen zonnevelden bijdragen aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Functiecombinaties creëren mogelijkheden voor extensiever en ander grondgebruik. En daarmee bijvoorbeeld ruimte voor recreatief medegebruik en bijdragen aan herstel van ecologische waarden en het landschap. Zoals de ontwikkeling van groene gebruiksräume aan de rand van dorp of stad.

Beleid van gemeenten

Gemeenten stellen ruimtelijk beleid op voor zonnevelden. Zij stellen vast of, waar en hoeveel ruimte in het landelijk gebied nodig is om de opwekking van voldoende duurzame energie te halen. Dit als aanvulling op geschikte locaties in bebouwd of te bebouwen gebied. De kaders uit de omgevingsverordening Overijssel, waaronder de bescherming van gebieden en soorten, betrekken gemeenten er bij.

Opstellen van gemeentelijk beleid vraagt:

1. Een analyse van de potentie voor opwekking van hernieuwbare elektriciteit;
2. rekening houden met de hoeveelheid ruimte die nodig is voor andere functies (natuur, landbouw, wonen, etc);
3. analyse van de reële beschikbare ruimte in bebouwd gebied en de resterende opgave die in de groene omgeving landt;
4. in het licht van de genoemde analyses vraagt dit ook een overweging welk aandeel van de hernieuwbare elektriciteit met zonnepanelen opgewekt wordt en welk deel met windturbines;
5. richtlijnen voor inpassing van de resterende opgave zonnevelden in de groene omgeving. Dit begint met een analyse van aanwezige kwaliteit van natuur en landschap, (locaties van) andere opgaven en combineerbaarheid.

2.3 Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik

Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik is erop gericht de juiste functies op de juiste plaats met de juiste kwaliteit tot ontwikkeling te laten komen. Dit is één van de ontwerpprincipes die is opgenomen in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en in de Omgevingsvisie Overijssel. Met de zonneladder, zoals verwoord in de vorige paragraaf, en de kwaliteitsimpuls zonnevelden is dit concreet gemaakt. Steeds zal een nieuwe ontwikkeling gepaard moeten gaan met versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Zuinig ruimtegebruik betekent ook meervoudig ruimtegebruik waar dat mogelijk is. Daarmee kunnen zonnevelden positief bijdragen aan andere opgaven in de groene omgeving. Een bijzondere voorwaarde voor zonnevelden is de tijdelijkheid. Om terugkeer naar oorspronkelijk gebruik mogelijk te maken is er ten slotte in deze paragraaf aandacht voor een gezonde bodem.

Toepassen van het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik

Toepassing van het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik in de groene omgeving betekent voor zonnevelden dat:

- Gemeenten ruimtelijk beleid voeren voor zonnevelden en daarbij de provinciale zonneladder (of een eigen afgeleide daarvan) toepassen.
- Gemeenten aan initiatiefnemers aangeven welke maatschappelijke opgaven die mogelijkheden bieden voor meervoudig ruimtegebruik relevant zijn in en nabij het plangebied.
- Initiatiefnemers actief zoeken naar locaties met en mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik van de zonneveldlocatie.
- Gemeente en initiatiefnemer hun keuze motiveren wanneer afgeweken wordt van de voorkeur voor een multifunctionele invulling van het veld. Afwijken is alleen mogelijk als er geen andere locatie voorhanden is en combinaties niet mogelijk zijn. Goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.
- Gemeenten afspraken maken met de initiatiefnemer over de tijdelijkheid en over het verwijderen van de installatie na het aflopen van de termijn.

Op de zonneladder is ingegaan in de vorige paragraaf.

Meervoudig ruimtegebruik waar mogelijk (trede 'Stimuleren' en 'Combineren')

Zuinig en zorgvuldig omgaan met de ruimte betekent dat ruimte zoveel mogelijk meervoudig wordt gebruikt. Hierop is trede 2 van de provinciale Zonneladder gebaseerd.

Tekst toelichting bij de verordening:

"Installaties voor de opwekking van zonne-energie zijn onmisbaar om de provinciale doelstelling voor de opwekking van hernieuwbare energie te halen. Uit een oogpunt van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik willen wij zonnepanelen en andere vormen van opwekking van zonne-energie zoveel mogelijk combineren met andere functies, bij voorkeur met bebouwing."

Parkeerterreinen, bedrijventerreinen en industriegebieden met zonnedaken

Bufferzone rond hoogveen natuur met extensief zonneveld

Bron: energielandschappen Overijssel, H+N+S Landschapsarchitecten
Opdrachtgever: provincie Overijssel

Een groot aantal maatschappelijke opgaven in het landelijk gebied vraagt de komende jaren ruimte, zoals de transitie naar kringlooplandbouw, klimaatmaatregelen, biodiversiteit en productie van duurzame energie. De ruimte is beperkt, dus het zoveel mogelijk combineren van functies is noodzakelijk. Onder, tussen en rond zonnepanelen is altijd ruimte 'over'. Deze ruimte dient zoveel mogelijk nuttig gebruikt te worden. Nuttig betekent dat meerdere maatschappelijke opgaven worden bediend, naast de energieopgave.

Zonnevelden kunnen een positieve bijdrage leveren aan realisatie van andere opgaven. Een deel van die opgaven in het landelijk gebied is aan een locatie of gebied gebonden. Waterberging is bijvoorbeeld alleen zinvol op lagergelegen plaatsen of in beekdalen. Realisatie van groenblauwe dooradering (netwerk van watergangen en landschapselementen) volgt de landschappelijke structuur en ecologische verbindingen vergroten leefgebieden van specifieke soorten. Zonnevelden worden bij voorkeur en waar mogelijk gecombineerd met deze locatie- of gebiedsgebonden opgaven. Voor opgaven die niet specifiek gebonden zijn aan een locatie zijn er in principe altijd mogelijkheden om die te combineren met zonnevelden. Verbetering van biodiversiteit, koolstofvastlegging in organische stof of een schakel in een circulair landbouwbedrijf zijn daar voorbeelden van. Daarnaast kan het zinvol zijn lokale of regionale wensen te combineren met zonnevelden, zoals recreatieve gebieden, zorgfuncties of stadslandbouw. Bij de plaatsing van een zonneveld op of aansluitend aan het erf is meervoudig ruimtegebruik soms mogelijk in combinatie met sloop van ongebruikte gebouwen, bijvoorbeeld bij het beëindigen van een agrarisch bedrijf.

Natuur- en landgoedontwikkeling aansluitend aan zonneveld De Herfte

Rondleiding op zonneveld De Herfte

De Herfte, een koppeling van zonnepanelen, horeca en inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt

Zonneveld De Herfte heeft een 'landelijke' uitstraling

Maaien of begrazen kan op zo'n manier dat het ook andere doelen dient. Voor het combineren van functies is vaak een bijzondere vorm van langjarig beheer nodig. Bij de combinatie met biodiversiteit vraagt dat bewuste keuzes in en continuïteit van maa- en/of begrazingsbeheer gericht op optimale condities voor flora en fauna. Ook bijvoorbeeld een goed functionerende waterberging vraagt expliciete keuzes in en uitvoering van beheersmaatregelen.

Een combinatie met natuurontwikkeling onder de panelen

Een impressie van een zonneveld in combinatie met waterberging

Een impressie van een zonneveld in combinatie met tuinbouw

Een impressie van een zonneveld in combinatie tuinbouw

Het opwekken van zonne-energie eerst zoveel mogelijk op daken, bedrijventerreinen en braakliggende gronden

Integrale gebiedsontwikkeling waar daarvoor kansen zijn: trede 'Combineren'

Integrale gebiedsontwikkeling is een proces waarbij een gebied als geheel wordt ontworpen en ontwikkeld en waarbij alle functies worden betrokken in de afweging. Hierbij is een zonneveld één van de functies die een plek kan krijgen in het gebiedsontwerp. Dit biedt veelal betere mogelijkheden voor ruimtelijke inpassing en compensatie van waarden, dan bij het individueel ontwikkelen van meerdere zonnevelden in een gebied. Het aanwenden van revenuen uit zonnevelden voor andere maatschappelijke doelen, leidt vaak tot groter maatschappelijk draagvlak. Daarbij is het belangrijk dat betrokkenen participeren in het plan- of ontwerpproces. Het doel is een duidelijke meerwaarde (inclusief een betere ruimtelijke kwaliteit) te creëren voor het gebied als geheel.

Monofunctionele velden als sluitstuk: trede 'Limiteren'

Als laatste trede van de zonneladder is een gelimiteerde hoeveelheid monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen.

Voor toepassing van de derde trede dienen gemeente en initiatiefnemer aan te tonen dat een multifunctionele invulling of een betere locatiekeuze niet mogelijk is. Goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.

Maatschappelijke meerwaarde door meervoudig ruimtegebruik (artikel 2.1.8, lid 3a) ontbreekt hier binnen de projectlocatie. Invulling hiervan door de initiatiefnemer vindt buiten het project plaats met investeringen in andere maatschappelijke opgaven. Hiermee zal per saldo de investering in inpassing, compensatie en maatschappelijke opgaven meestal groter zijn dan bij een multifunctionele invulling op en rond het veld zelf (trede 1 en 2), waar investeringen in maatschappelijke opgaven binnen het project plaats vinden.

Adviezen bij toepassing

- Initiatiefnemers zoeken actief naar locaties met en mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik van de zonneveldlocatie.
- Initiatiefnemers kunnen participeren in gebiedsontwikkelingen of daar zelf het initiatief toe te nemen.
- Gemeenten analyseren welke andere opgaven in de groene omgeving spelen en mogelijk te combineren zijn met zonnevelden. Initiatiefnemers worden hierover geïnformeerd door de gemeente.
- Voor toepassing van de derde trede dienen gemeente en initiatiefnemer aan te tonen dat een multifunctionele invulling of een betere locatiekeuze niet mogelijk is. Goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.

Aanleg van recreatieve infrastructuur als integraal onderdeel binnen de planvorming van een zonneveld

Tijdelijke opstelling

Zonnevelden in de groene omgeving zijn tijdelijk met een maximum van 25 jaar.

Tekst toelichting bij de verordening:

"Wij bieden de mogelijkheid om in de Groene Omgeving tijdelijke zelfstandige opstellingen van zonnepanelen te realiseren. Het gaat daarbij om opstellingen van zonnepanelen voor een periode van niet meer dan 25 jaar op een wijze die omkeerbaar is en waarbij de oorspronkelijke bestemming gehandhaafd blijft."

Zonnevelden in de groene omgeving zijn naar verwachting een tijdelijke oplossing voor het energievraagstuk. Dit gezien technologische ontwikkeling en innovaties, zoals mogelijke integratie in bouwmaterialen. Op termijn voorzien mogelijk andere energiebronnen in de energievraag. Het gaat dus om tijdelijk gebruik van de grond. Realisatie van zonnevelden in de groene omgeving is daarom altijd tijdelijk en gebonden aan een termijn van maximaal 25 jaar. Binnen die termijn is exploitatie mogelijk. En na 25 jaar is er zo een heroverwegingsmoment, waarop de noodzaak en wenselijkheid van continuering afgewogen wordt.

Adviezen bij toepassing

De bestaande bestemming van het panelenveld blijft gehandhaafd, zodat het oorspronkelijk grondgebruik na verwijdering van de panelen mogelijk blijft. Het zonneveld is een tijdelijke functie. Uitgangspunt is dat de landschappelijke en natuurlijke elementen die als inpassing en/of ter compensatie met het zonneveld worden gerealiseerd ook tijdelijk zijn. Het heeft de voorkeur zoveel mogelijk te streven naar permanente elementen. Zie hiervoor paragraaf 2.5.

Gemeenten maken afspraken met de initiatiefnemer over de tijdelijkheid en over het verwijderen van de panelen en installaties na afloop van de termijn. Initiatiefnemers worden geadviseerd hiervoor een beëindigingsplan op te stellen dat rekening houdt met recyclebaarheid van de panelen. En zo nodig daarvoor een financiële reserve op te bouwen.

Combineren van zonnevelden met lokale wensen zoals zorgfuncties of stadslandbouw en verbeteren bestaande natuurwaarden

Illustratie van meervoudig ruimtegebruik

Opwekking duurzame energie combineren

- Multifunctioneel ruimtegebruik is het uitgangspunt bij de inrichting van het veld. Verken met overheden, omwonenden, organisaties en omliggende bedrijven welke opgaven en wensen er spelen die in potentie gecombineerd kunnen worden met een zonneveld.
- Sluit aan op bestaande gebiedsopgaven, denk groter dan het veld, maar in structuren.
- Of bouw met energieprojecten aan een nieuw energielandschap.

Inspelen op klimaatverandering

Klimaatadaptatie vraagt ruimte voor tijdelijke berging, vasthouden en infiltratie van regenwater. Deze ruimte kan onder panelen en in omliggende sloten gevonden worden. Het vastgehouden water kan in droge perioden gebruikt worden.

Natuur- en waterkwaliteit

- Zonnevelden kunnen leefgebied zijn voor plattelandsvogels en andere dieren die elders achteruit gaan. Richt het gebied zo in dat er habitats ontstaan voor bij het gebied passende soorten. En pas het beheer daarop aan.
- Zonnevelden kunnen een verbinding vormen tussen natuurgebieden. Creëer een habitat die als verbinding kan dienen, zoals een groenblauw netwerk.
- Zonnevelden die aansluiten op een natuurgebied kunnen de biodiversiteit en hydrologie ervan ondersteunen.
- Onderzoek samen met het waterschap of er een 'wateropgave' is in het gebied waaraan een bijdrage geleverd kan worden. Denk bijvoorbeeld aan het vasthouden van water bij droogte of in natte tijden overtollig water opslaan op terrein of langs de randen van (extra brede) watergangen.

Voorbeeld van een grootschalig zonneveld in het veenontginningslandschap

Het veenontginningslandschap wordt gekenmerkt door een rationele verkaveling met lange, rechte wegen en vaarten. De boerderijen liggen langs de wegen en vaarten met daarachter open weilanden en akkers. Het grootschalige zonneveld ligt op afstand van woningen en wegen in het open gebied en voegt zich in de verkavelingsstructuur. De inpassing bestaat uit brede watergangen met natuuroevers en ruige natuurstroken. Hier liggen kansen voor combinaties met vastleggen CO₂, versterken natuur- en waterkwaliteit, extensiveren van de omliggende landbouw en maatschappelijke meerwaarde.

Voorbeelden van combinatie met andere functies:

1. Aanleggen forse natuuroevers aan weerskanten van de waterloop middendoor de polder als onderdeel van een natuurverbinding. Rondom het park worden ook natuuroevers aangelegd.
2. Zonnevelden in combinatie met omschakeling naar nieuwe circulaire landbouwbedrijven rondom het zonneveld.
3. Landbouwgronden en de percelen onder het zonneveld worden extensiever gebruikt, waterstanden kunnen omhoog. Veenoxidatie en bodemdaling worden afgeremd.
4. Een extensievere opstelling van panelen maakt natuur-ontwikkeling tussen en onder panelen mogelijk.
5. Eerlijke verdeling lusten en lasten door: participeren in eigendom, energielevering, rendement en medegebruik. Bijdragen in gemeenschappelijke voorzieningen zoals een buurthuis. Ondersteunen van energieopwekking op daken in het dorp en omgeving.
6. De sponswerking en het bergend vermogen van deze polder wordt vergroot en dragen zo substantieel bij aan klimaatmitigatie.

natuur- en waterkwaliteit

lusten en lasten eerlijk verdelen

Meedoen

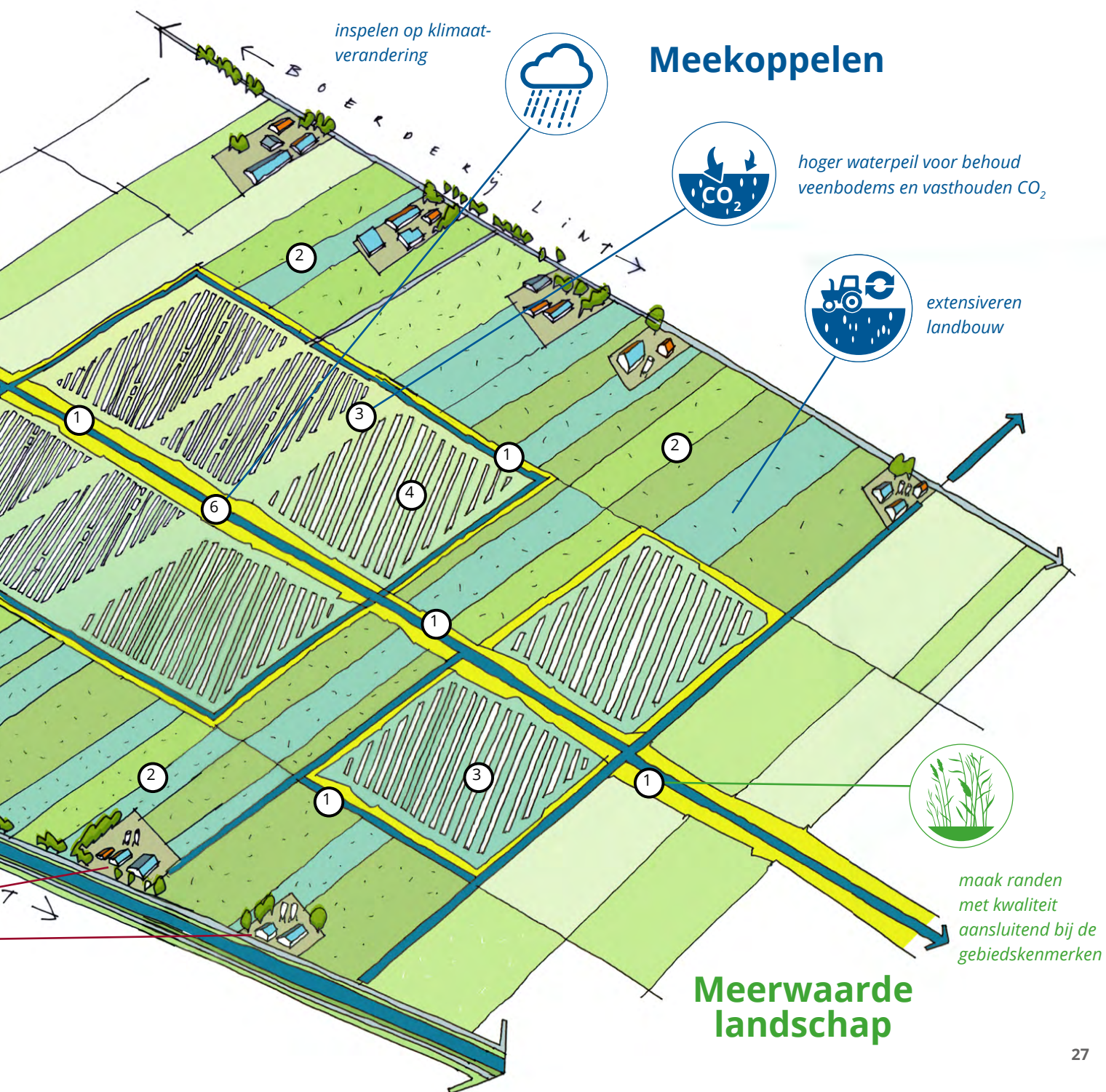
Behoud veenbodems (vasthouden CO₂, tegengaan bodemdaling)

Zonnevelden kunnen veenbodems beschermen wanneer de grondwaterstand wordt verhoogd en goed bodembeheer draagt bij aan koolstofvastlegging. Ook met bosaanleg in combinatie met zonnevelden wordt koolstof voor een langere periode vastgelegd.

Kringlooplandbouw

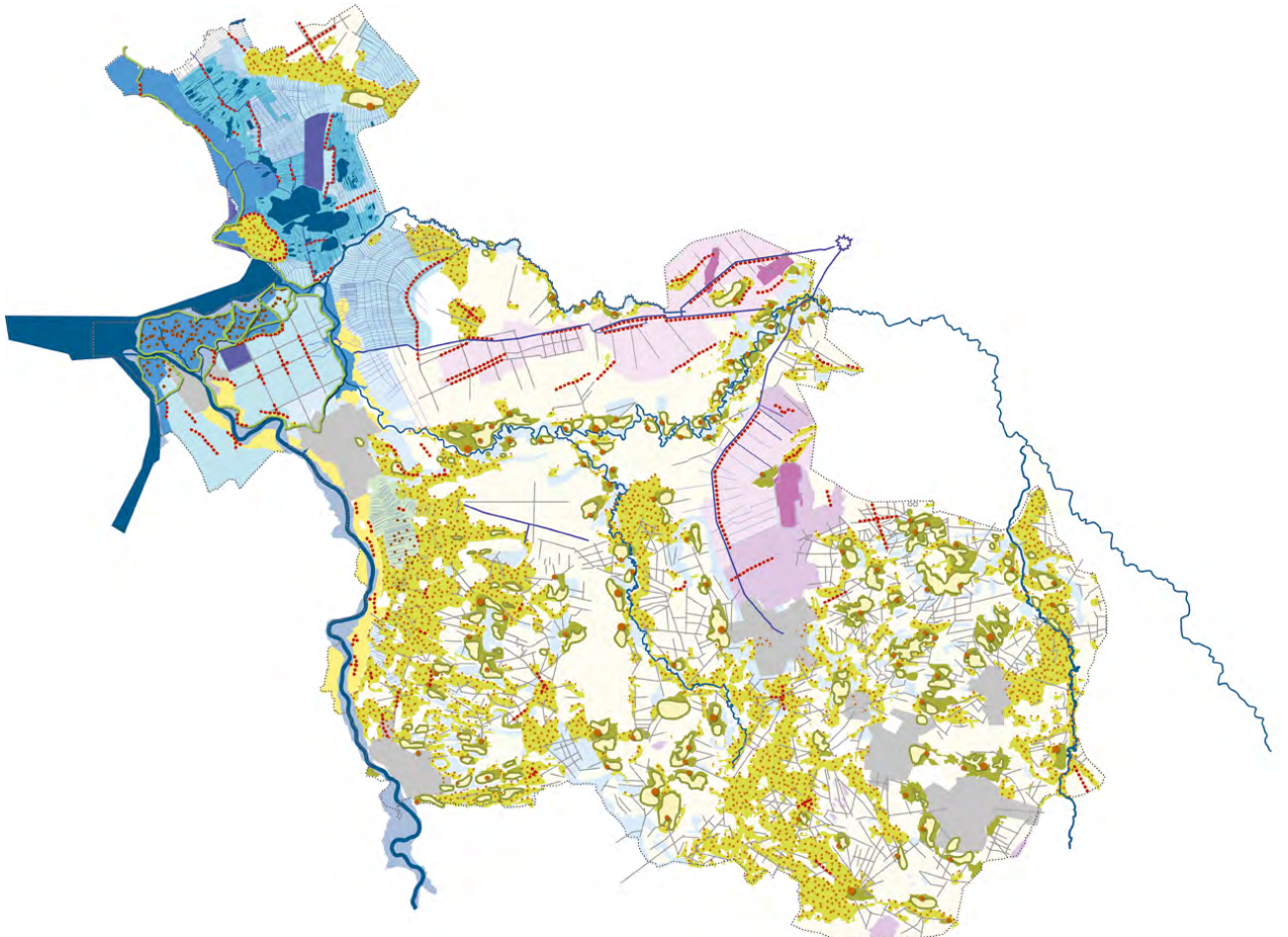
Zonnevelden kunnen financieel bijdragen aan de transitie van landbouwbedrijven. Dit ondersteunt de omslag naar extensiveren grondgebruik, winning van eigen ruwvoer, het sluiten van kringlopen binnen bedrijven en verbetering van biodiversiteit.

2.4 Passendheid in of bijdragend aan het landschap: ontwerpprincipes voor ruimtelijke kwaliteit

Nieuwe functies zijn in de groene omgeving mogelijk mits ze passend zijn in of bijdragen aan het behouden en versterken van de ruimtelijke kwaliteit. Dit principe geldt voor alle nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, ook voor zonnevelden. Omdat iedere plek zijn eigen kwaliteiten en identiteit heeft, is hier maatwerk noodzakelijk. Met een goed ontwerp wordt aangesloten op gebiedskarakteristieken en de directe omgeving van het veld. De kenmerken en kwaliteiten van de landschappen in Overijssel zijn beschreven in de Catalogus gebiedskenmerken van de Omgevingsvisie Overijssel. **Belangrijke landschappelijke en cultuurhistorische waarden gelden als randvoorwaarde voor ontwikkeling. Andere gebiedskenmerken geven richting aan ontwikkelingen of kunnen benut worden als inspiratie voor ontwerp en inpassing van een zonneveld.**

Voor een goede ruimtelijke inpassing en compensatie, zoals de Kwaliteitsimpuls zonnevelden vraagt, zijn drie schaalniveaus van belang: het landschap, de directe omgeving en het zonneveld zelf. Een goed gekozen zonneveld past in de schaal van het landschap en is fraai ingepast in de directe omgeving. De opstelling van panelen en ontwerp en inrichting van het veld past in de groene omgeving. De ontwerpprincipes worden, o.a. met ontwerpoplossingen, toegelicht op de drie schaalniveaus. Bij ieder plan dient aandacht te zijn voor deze 3 schalen en principes, om er met maatwerk een eigen invulling aan te geven.

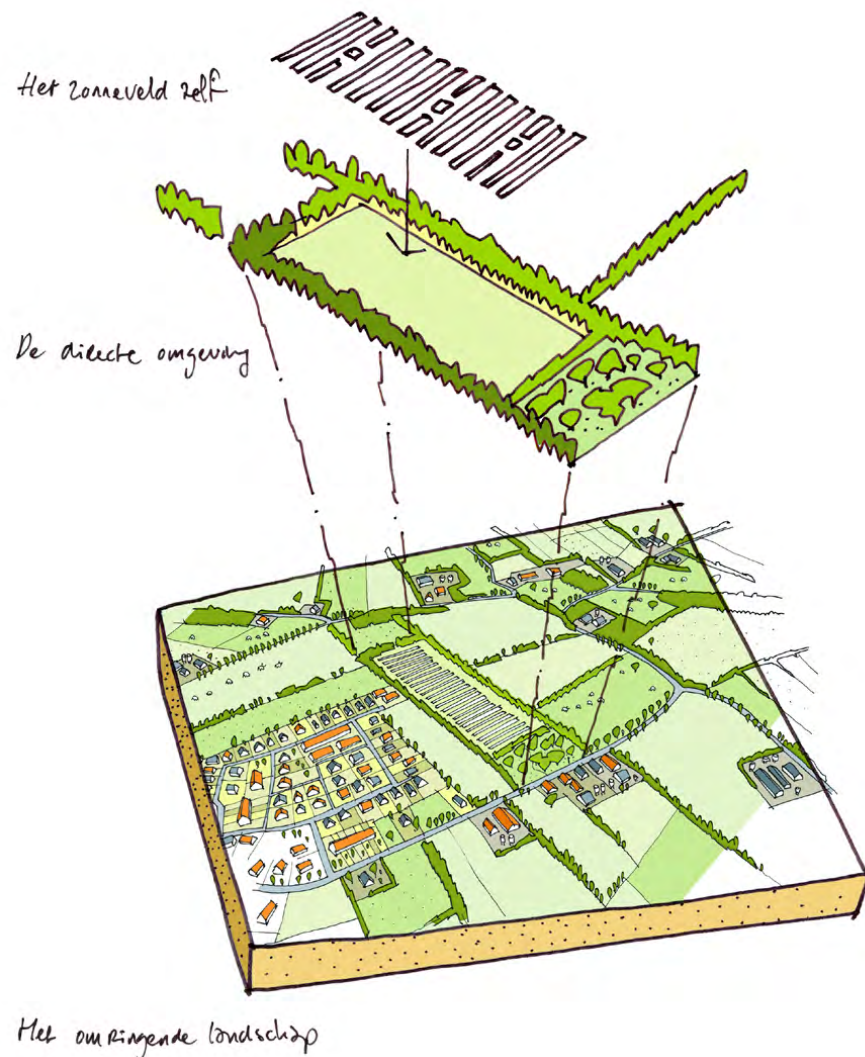
Belangrijke landschappelijke en cultuurhistorische waarden gelden als randvoorwaarde en geven richting aan ontwikkelingen of kunnen benut worden als inspiratie voor ontwerp en inpassing van een zonneveld.

Toepassen van het principe van passendheid in of bijdragend aan het landschap

Toepassing van het principe van passendheid in of bijdragend aan het landschap vraagt van de initiatiefnemer dat in het ontwerp van het veld aandacht is voor:

- Een veld dat qua schaal (grootte) past bij de plek en bijdraagt aan gebiedsspecifieke kwaliteiten en opgaven.
- Een kwalitatief goede en bij de locatie passende omranding van het veld, waarmee de aansluiting op de directe omgeving vorm krijgt.
- Een kwalitatief goede en bij de locatie passende inrichting van het zonnenveld, met zorg voor belevingskwaliteit, meervoudig ruimtegebruik, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (m.n. bij drijvende velden) en recyclebaarheid van installaties.

In deze paragraaf staan ontwerpprincipes die bijdragen aan een goede ruimtelijke inpassing van een zonnenveld en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving centraal. De ontwerpstudies en praktijkvoorbeelden zijn geen voorschriften, ze zijn inspiratie en advies om tot een goed en bij de plek passend ontwerp te komen.

Een goede ruimtelijke inpassing vraagt aandacht op drie schaalniveaus

Schaalniveau 1: Het omringende landschap: aansluiten op de karakteristieken van het gebied

De ontwerpopgave is realisatie van een veld dat qua schaal past bij de plek en bijdraagt aan gebiedsspecifieke kwaliteiten en opgaven.

Ontwerpprincipes

De catalogus gebiedskenmerken beschrijft de ruimtelijke kwaliteiten van Overijssel die van waarde zijn. In de catalogus worden karakteristieken, zoals de maat van het landschap, structuren en patronen beschreven. Op het landschapsniveau is het relevant om de omvang van een zonneveld af te stemmen op de maat en schaal van het landschap. Het gaat daarbij om het vinden van het optimum op basis van het principe van 'schaal bij schaal'. Dit komt erop neer dat een klein zonneveld bij een kleinschalig landschap past, terwijl in een grootschalig landschap ook een groter zonneveld mogelijk is. Ook de compenserende maatregelen dienen de in de catalogus beschreven ruimtelijke kwaliteit te versterken. Uitzondering op de regel is de realisatie van een nieuw energielandschap. Bij een grootschalig energielandschap is er geen sprake van inpassing in het bestaande landschap, maar transformatie van het landschap. De transformatie vraagt een goede ruimtelijke onderbouwing. Daarbij kan de keuze gemaakt worden om een nieuwe landschap met nieuwe kwaliteiten te ontwerpen of aan te sluiten bij karakteristieken uit een verder verleden (bijvoorbeeld het landschap van 1000 jaar geleden).

Advies bij de toepassing

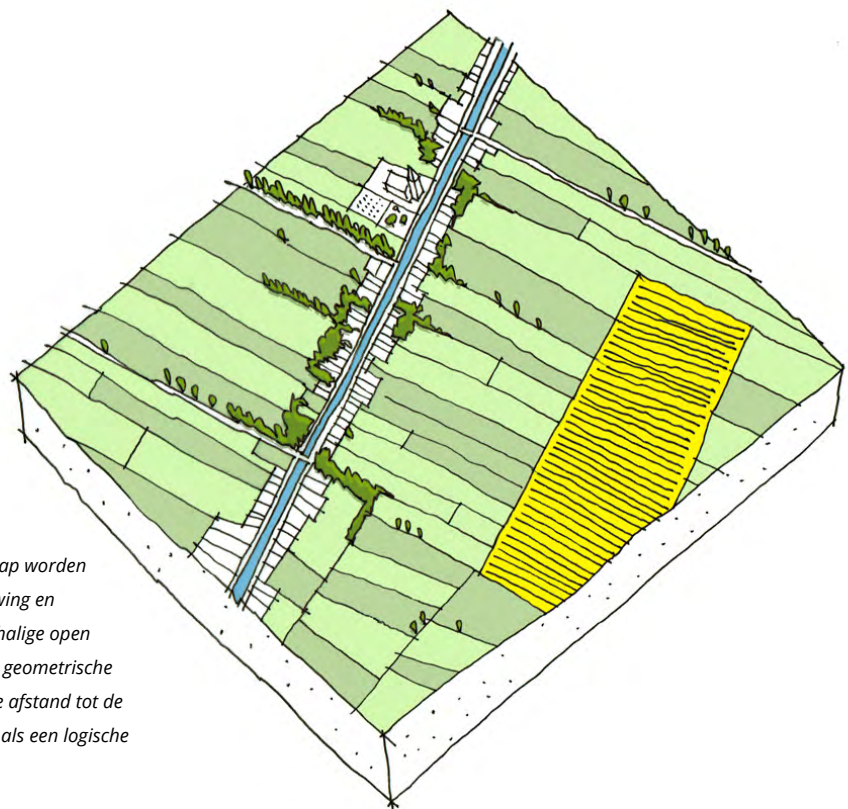
Initiatiefnemers zorgen voor een ontwerp dat qua schaal past bij de plek en bijdraagt aan gebiedsspecifieke kwaliteiten en opgaven. Dit vraagt om een gedegen analyse en afweging.

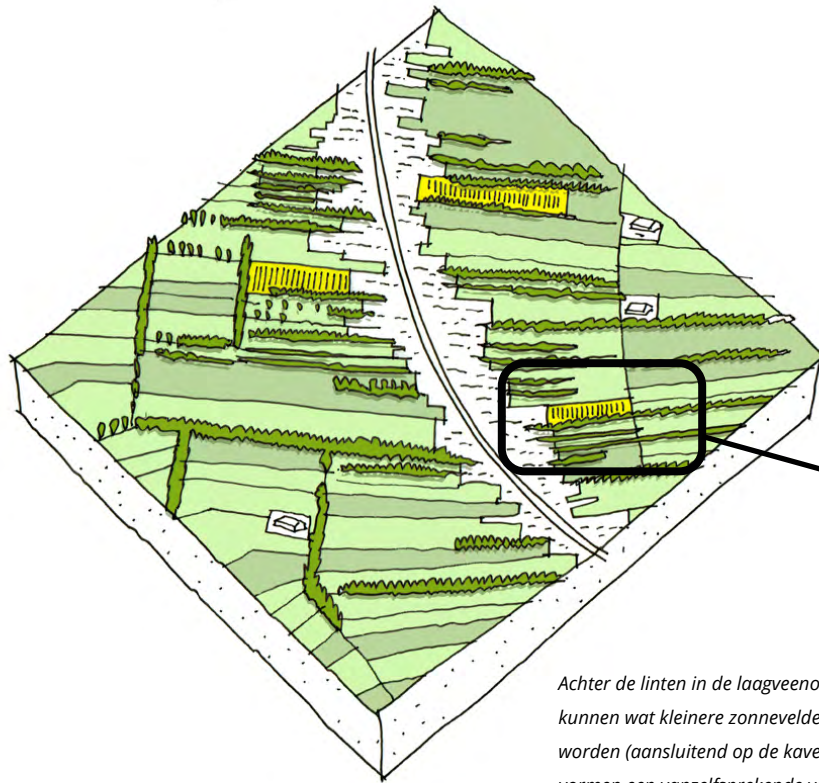
Het kleinschalige, besloten oude hoeven- en essenlandschap bestaat uit een afwisseling van esgehuchten met zwermen boerderijen, esdorpen op de rand van het beekdal, essen met akkercomplexen op de dekzandkoppen en hooilanden in de beekdalen. Dit kleinschalige landschap leent zich beter voor kleinere zonnevelden (nabij kernen) die zich voegen binnen de bestaande landschapsstructuren dan grotere, meer autonome zonnevelden.

Het jonge heide- en broekontginningslandschap bestaat uit een orthogonale verkaveling, rechte lanen en opgaande beplanting rondom de erven. Dit geometrische landschap leent zich voor zowel kleine als grotere zonnevelden die binnen de rechtlijnige verkaveling en karakter van het landschap worden ingepast.

De lintdorpen in het veenontginningslandschap worden gekenmerkt door een afwisseling van bebouwing en doorzichten naar het achterliggende grootschalige open landschap. Passend bij het rationele en sterk geometrische karakter van dit landschap kan bij voldoende afstand tot de linten een groter zonneveld ingepast worden als een logische en zelfstandige plek.

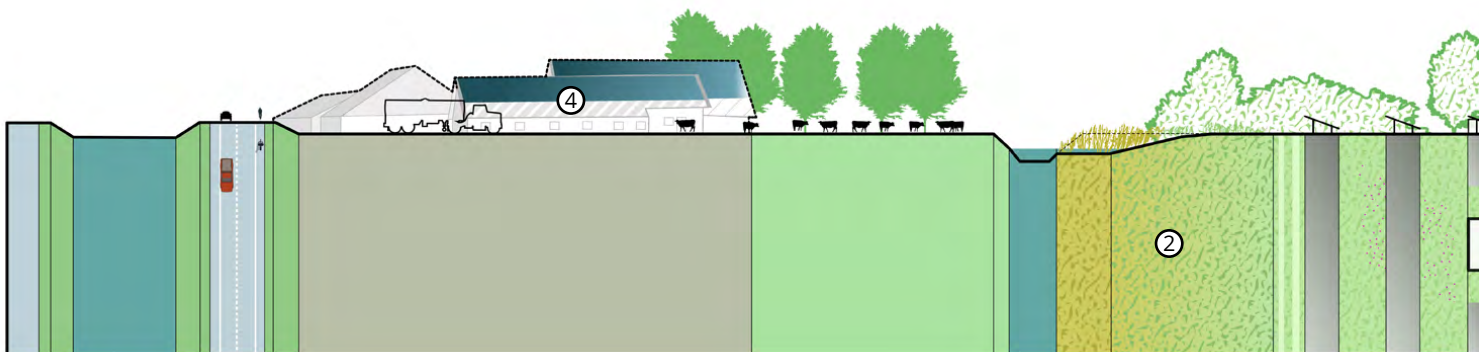

Achter de linten in de laagveenontginningen kunnen wat kleinere zonnevelden ingepast worden (aansluitend op de kavels). De velden vormen een vanzelfsprekende verlenging van het lint naar achteren, het land in, net als de boerenerven naar achteren zijn gegroeid.

Voorbeeld van een klein zonneveld achter het boerderijlint

Achter een lint in een jonge heide- of veenontginning wordt een kleiner zonneveld ingepast. Eén van de karakteristieken van dit lint is de afwisseling tussen de beslotenheid van het lint ter hoogte van erven, de verkaveling en beplanting haaks op de weg en de open stukken met zicht tussen de erven door naar het achterliggende land.

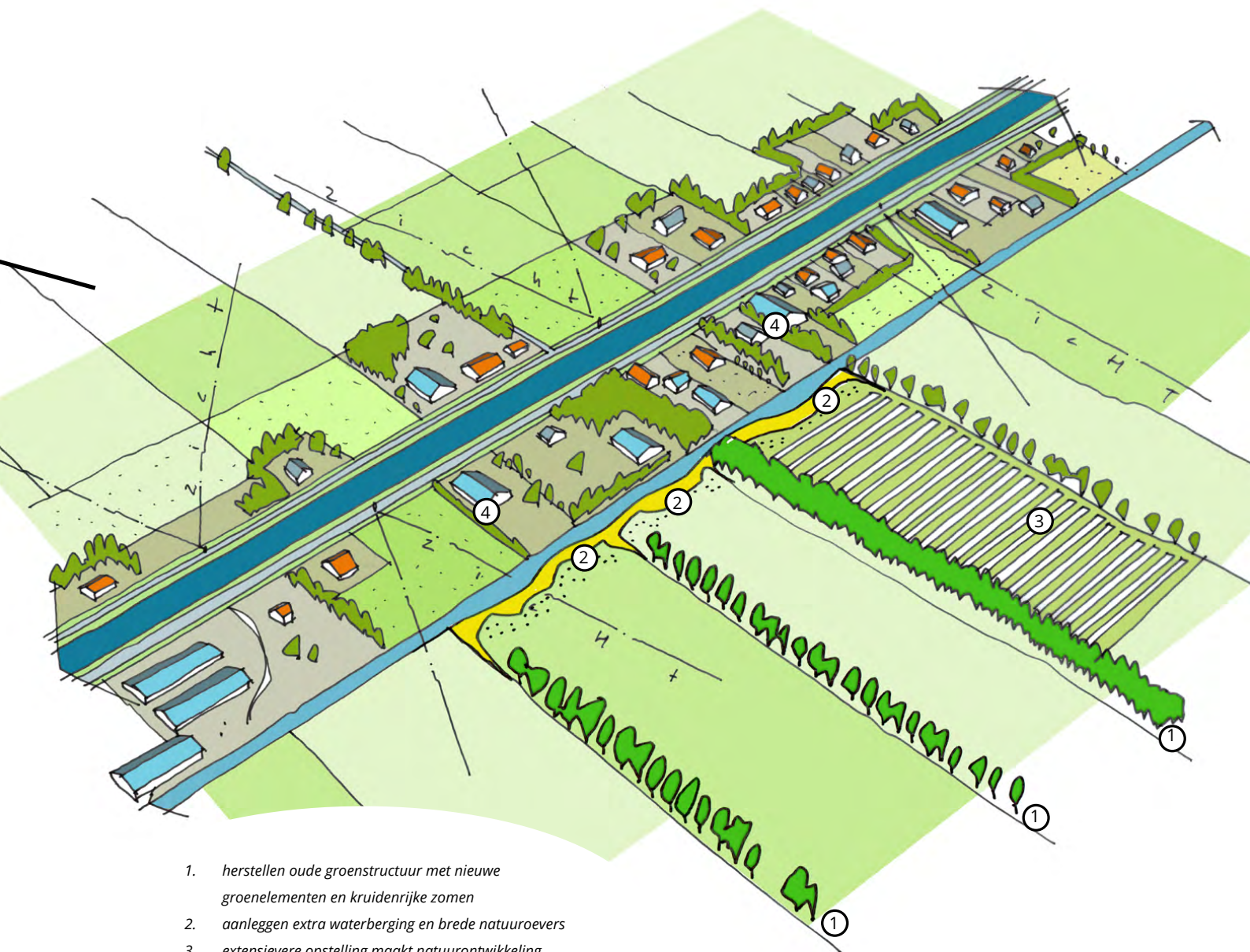
- Het zonneveld sluit aan bij de kavelrichting en de schaal van het landschap. De vorm is helder en eenvoudig.
- Beschouw de zonnevelden als logische voortzetting van de erven aan het lint, of als achterzijde van het erf.
- Houd de zichten van het lint naar het landschap open.

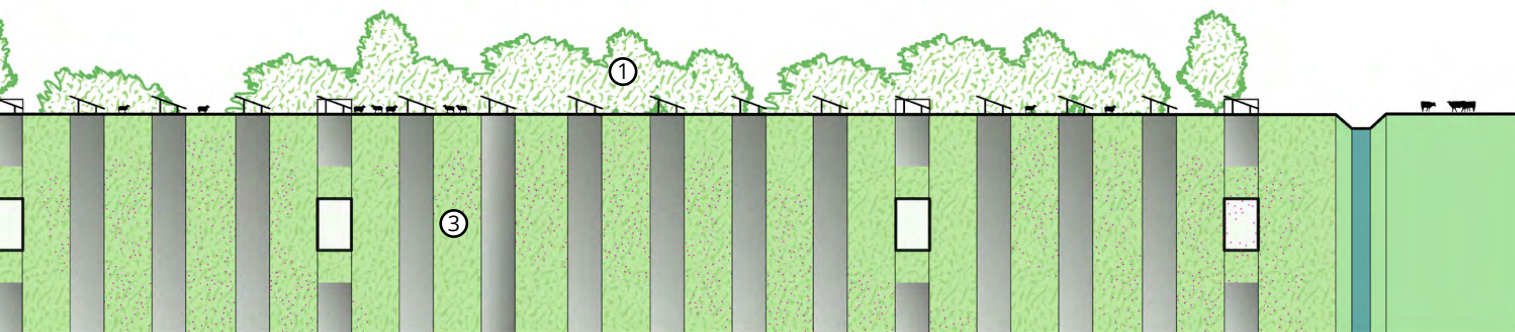
• initiatiefnemer realiseert zon op dak als tegemoetkoming aan de zonneladder

• neem afstand van het lint

• aanleggen extra waterberging en natuuroever

1. herstellen oude groenstructuur met nieuwe groenelementen en kruidenrijke zomen
2. aanleggen extra waterberging en brede natuuroevers
3. extensievere opstelling maakt natuurontwikkeling onder panelen mogelijk
4. initiatiefnemer realiseert zon op dak als tegemoetkoming aan de zonneladder

- extensie opstelling maakt natuurontwikkeling onder panelen mogelijk
- integreer trafo's in het ontwerp, in lijn met panelen

- gebruik landschapseigen elementen voor het maken van rand met kwaliteit

Schaalniveau 2: Inpassing in de omgeving

De ontwerpogave is realisatie van een kwalitatief goede en bij de locatie passende omranding van het veld, waarmee de aansluiting op de directe omgeving vorm krijgt.

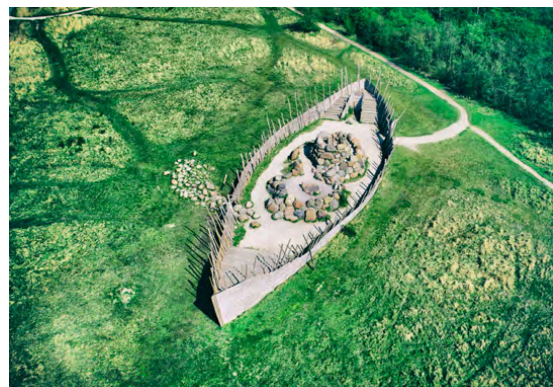
Ontwerpprincipes

Op het niveau van de directe omgeving is het belangrijk dat het zonneveld zich in de aanwezige ruimtelijke structuur voegt. Een zonneveld mag geen vreemd element zijn en bij de keuze van de locatie van een zonneveld dient dus rekening te worden gehouden met de omgeving, zodat het project past bij de plek. Volg de oriëntatie van het gebied, bijvoorbeeld de verkavelingsrichting of de richting van kanalen en hoofdwegen. Kies voor gebiedseigen beplanting en maak goede overgangen tussen zonneveld en omliggende gronden. Dit draagt bij aan een goede verbinding met de omgeving.

Voor de rand (hek, haag of sloot) van het zonneveld is bepalend voor de beleving. De aansluiting op een open landbouwperceel vraagt om een andere rand dan de overgang naar een woonbuurt. In alle gevallen gaat het om het vinden van een invulling die meerwaarde voor die plek oplevert. Het betrekken van direct omwonenden en lokale belangenorganisaties is hierbij waardevol. Met name bij zonnevelden die aansluiten op een dorpsomgeving is het belangrijk om een groene rand te maken die het aanzicht vormt en betekenis aan de plek geeft. De impact van een zonneveld dient te worden gecompenseerd met maatregelen ter verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Dit vindt bij voorkeur plaats in de directe omgeving. Denk daarbij aan het toevoegen van natuur, landschapselementen, water of herstel van cultuurhistorie. In randen van stad of dorp kan bijvoorbeeld ook gedacht worden aan recreatieve voorzieningen.

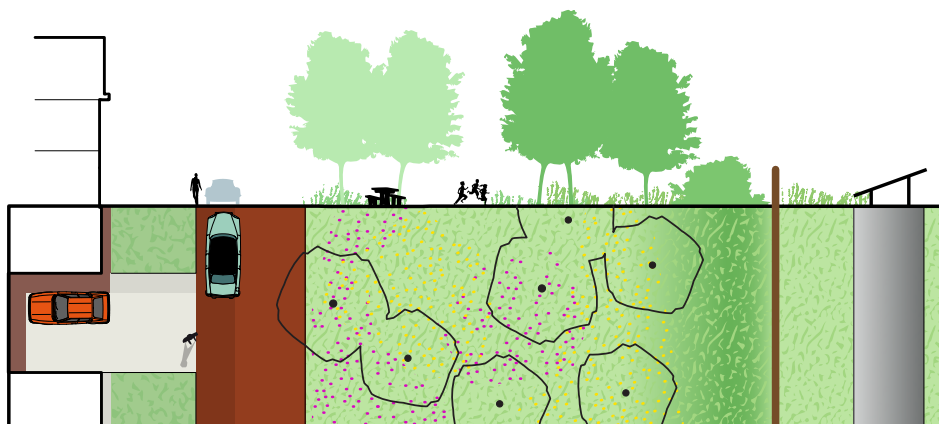
Advies bij de toepassing

Initiatiefnemers zorgen voor een kwalitatief goede en bij de locatie passende omranding van het zonneveld, waarmee de aansluiting op de directe omgeving vorm krijgt. Afhankelijk van de impact op de omgeving worden compenserende natuur- of landschapselementen toegevoegd.

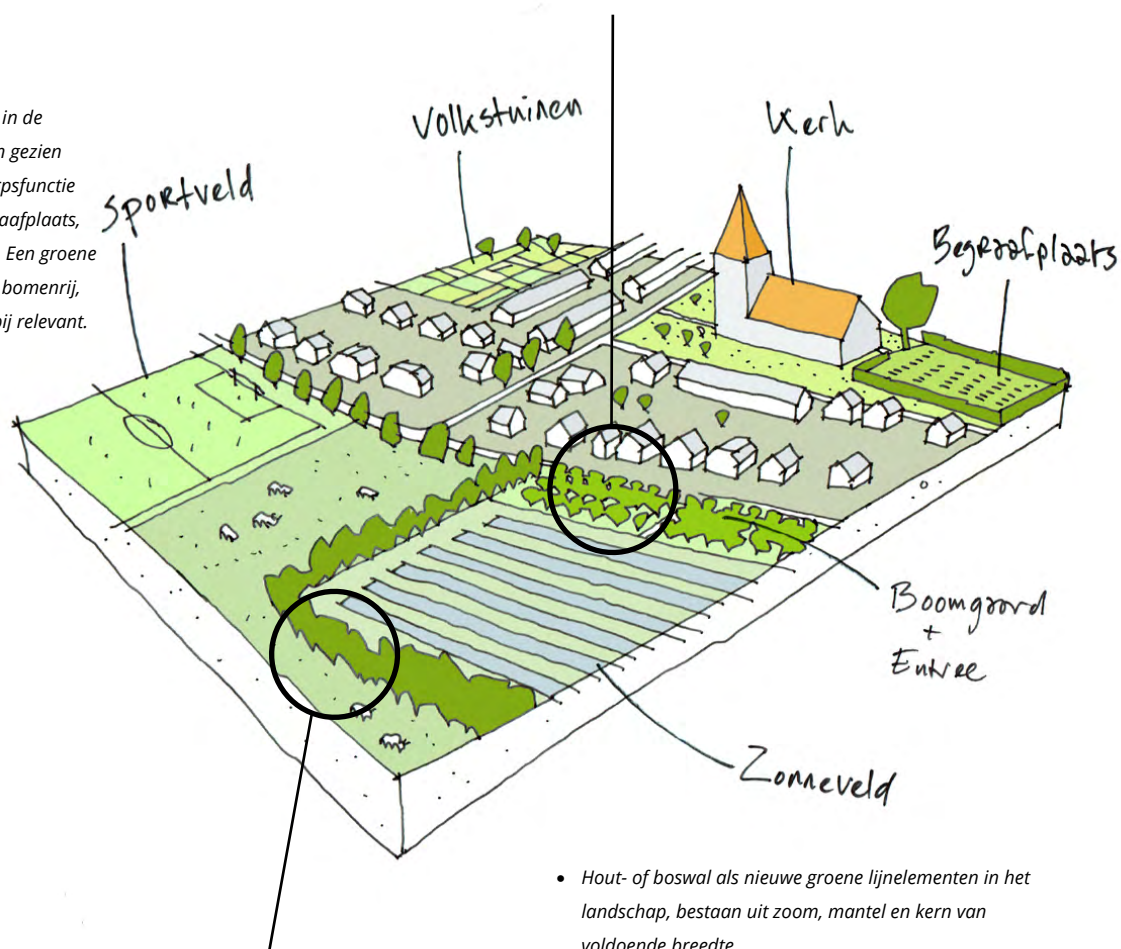

In randen van stad of dorp kan bijvoorbeeld ook gedacht worden aan recreatieve voorzieningen

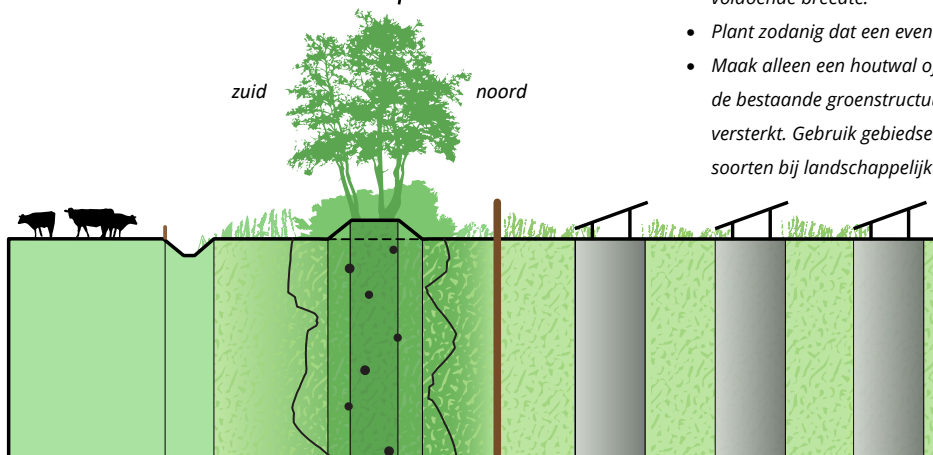
- Realiseer de kwaliteitsimpuls door aanleg/herstel van natuur, landschapselementen (singels, houtwal), water en recreatieve voorzieningen in de omgeving.
- Reserveer ruimte voor het maken van kwalitatief goede randen: een bij de omgeving passende, eenduidige, groene rand.

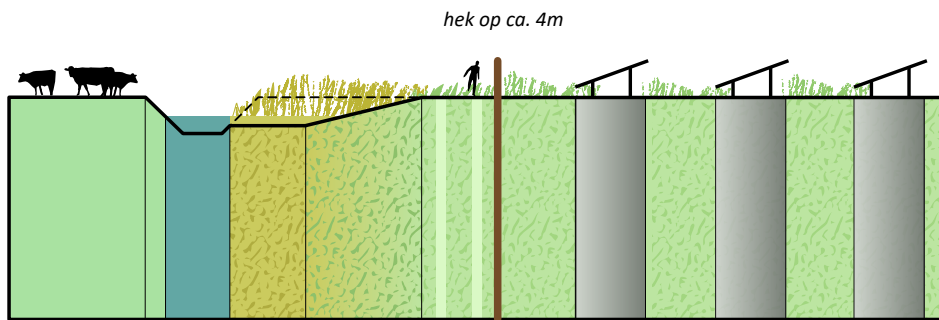
Een kleinschalig zonneveld in de nabijheid van een dorp kan gezien worden als een nieuwe dorpsfunctie vergelijkbaar met een begraafplaats, voetbalveld of moestuinen. Een groene rand met bijvoorbeeld een bomenrij, haag of houtwal zijn daarbij relevant.

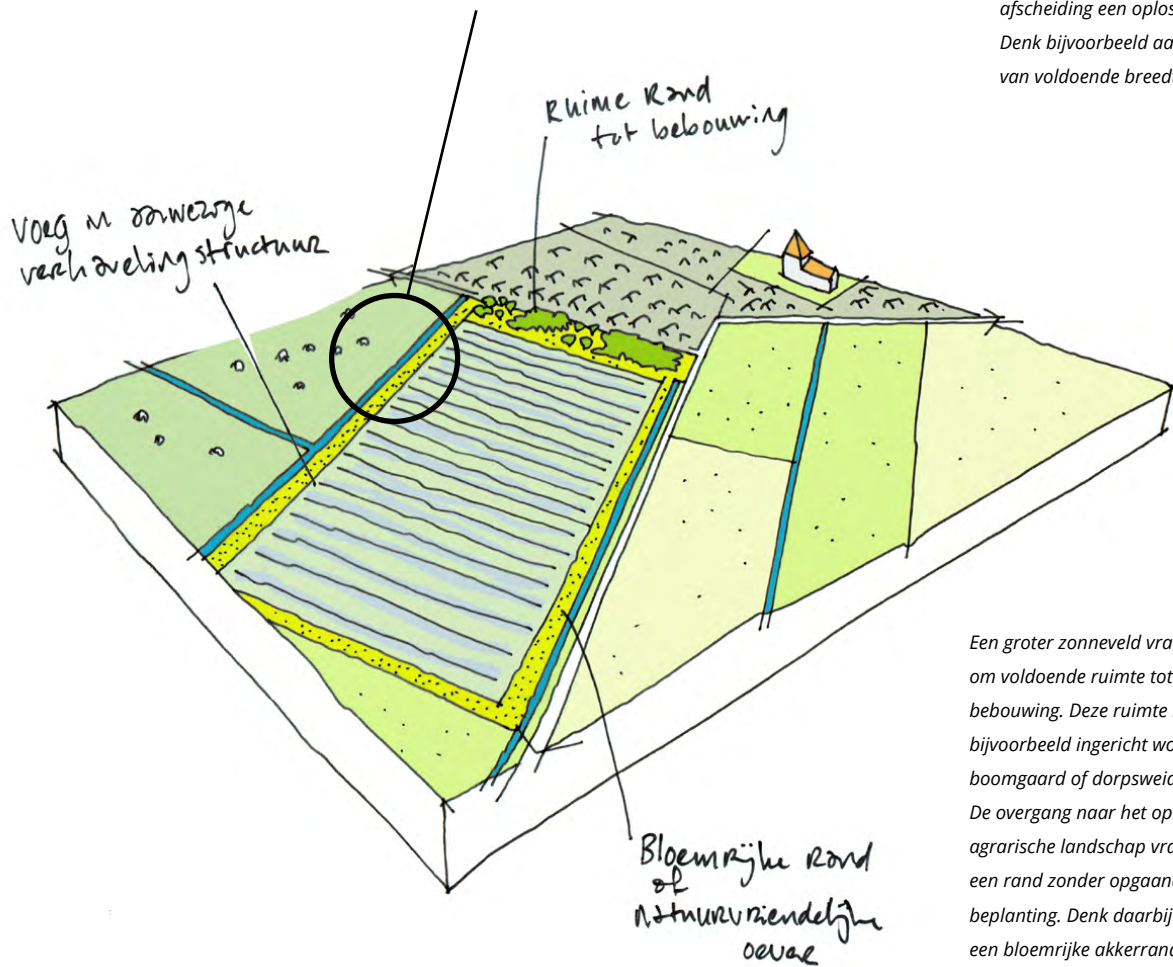
zuid noord

- Hout- of boswal als nieuwe groene lijnelementen in het landschap, bestaan uit zoom, mantel en kern van voldoende breedte.
- Plant zodanig dat een eventueel hek uit het zicht komt.
- Maak alleen een houtwal of singel rondom wanneer dit de bestaande groenstructuur en/of het landschapstype versterkt. Gebruik gebiedseigen beplantingen en soorten bij landschappelijke inpassing.

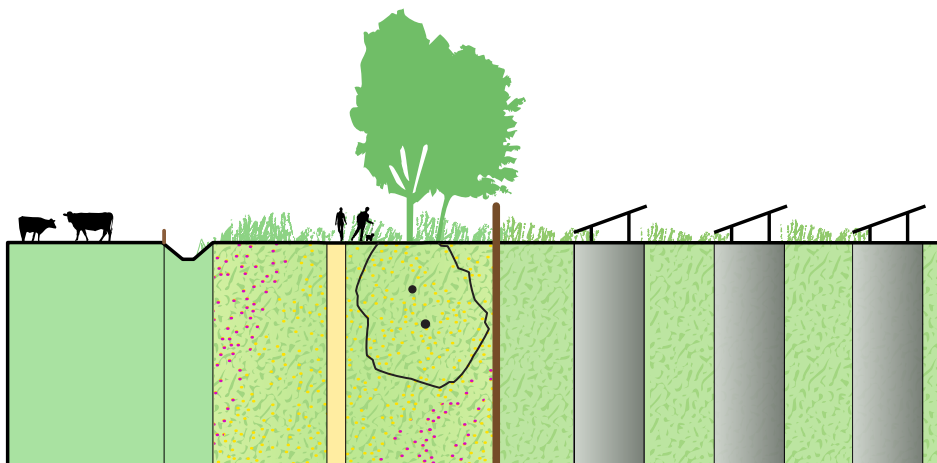
- Maak ecologische oevers en zoek naar combinaties met waterberging in verbrede oevers.
- Houd voldoende vrije ruimte i.v.m. beheer van de beplanting, eventuele watergang en het zonneveld.
- In open landschappen is het vanuit ruimtelijke kwaliteit wenselijk om geen hekwerken te plaatsen. In die gevallen kan een landschap-pelijke afscheiding een oplossing bieden. Denk bijvoorbeeld aan een watergang van voldoende breedte en diepte.

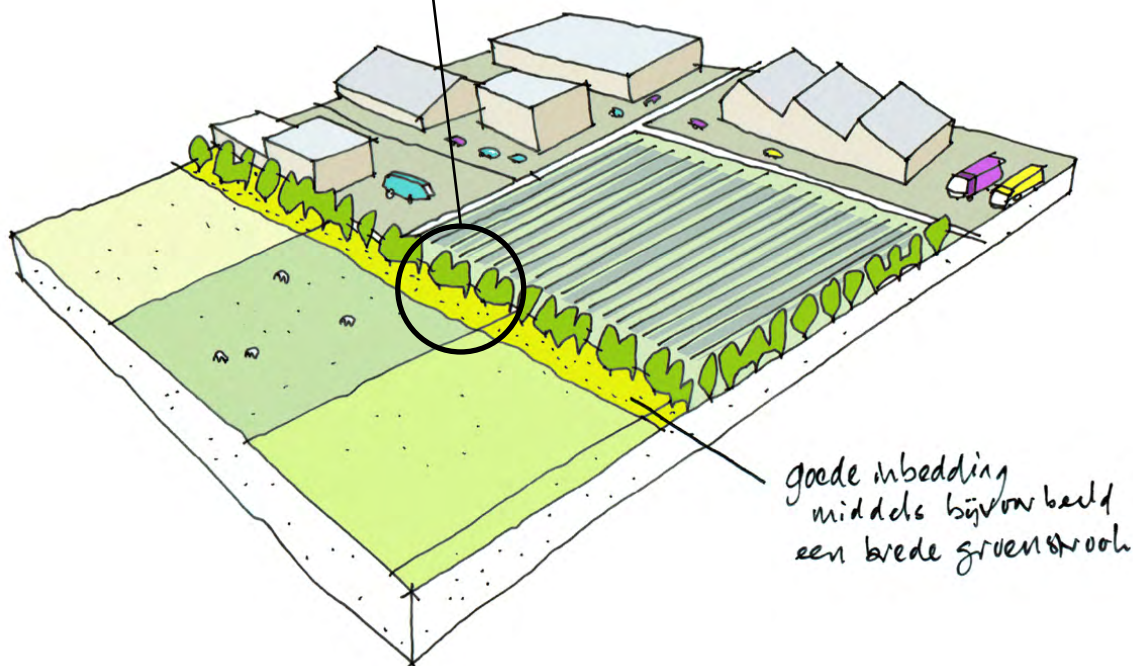
Een groter zonneveld vraagt om voldoende ruimte tot de bebouwing. Deze ruimte kan bijvoorbeeld ingericht worden als boomgaard of dorpsweide. De overgang naar het open agrarische landschap vraagt om een rand zonder opgaande beplanting. Denk daarbij aan een bloemrijke akkerrand of een watergang met natuurvriendelijke oevers.

Een watergang als erfafscheiding indien mogelijk met een natuurvriendelijke oever

Bedrijven hebben vaak een grote energievraag, waarin een zonnenveld mogelijk kan voorzien. Daarnaast sluiten zonnenvelden wat betreft uitstraling en schaal aan op bedrijventerreinen. Een combinatie ligt voor de hand, maar zorg voor een goede inpassing in het landschap, bijvoorbeeld door een brede groenstrook.

Nieuwe ommetjes voor bewoners

Bloemrijke, groene rand rondom

Schaalniveau 3: Het zonneveld zelf

Doel is realisatie van een kwalitatief goede en bij de locatie passende inrichting van het zonneveld, met zorg voor belevingskwaliteit, meervoudig ruimtegebruik, bodemkwaliteit en recyclebaarheid van installaties.

Ontwerpprincipes

Plaatsing en vormgeving van veldopstellingen met panelen hebben een grote invloed op de beleving. Dit vraagt om zorgvuldige keuzes in oriëntatie (zuid of oost-west), ontwerp, opstelling en uitvoering.

Voor het zonneveld zelf zijn eventuele hekwerken, de hoogte en oriëntatie van de panelen, maar ook de ordening en vormgeving van de constructies, transformatorgebouwtjes en verdeelstations relevant. In grootschalige, open landschappen is vooral de hoogte van de zonnepanelen bepalend voor het aanzicht van het zonneveld. Op korte afstand van een zonneveld zijn vooral de randen en het hekwerk beeldbepalend. Hekwerken met een landelijke uitstraling hebben de voorkeur.

Meervoudig ruimtegebruik stelt specifieke eisen aan de inrichting en het beheer van het zonneveld en aan de ruimte tussen de panelen. Eenvoudig te verwijderen en herbruikbare of recyclebare installaties hebben de voorkeur omdat ze na uiterlijk 25 jaar verwijderd moeten worden.

De referentie voor een grondbedekking met panelen als basis voor een gezonde bodem is: 2/3 zonnepanelen en 1/3 onbedekte bodem. Dit zorgt voor een regelmatige verdeling van licht, lucht en water op het zonneveld. En is in de toekomst terugkeer naar agrarisch gebruik mogelijk. Paragraaf 2.5 gaat hier dieper op in.

Advies bij de toepassing

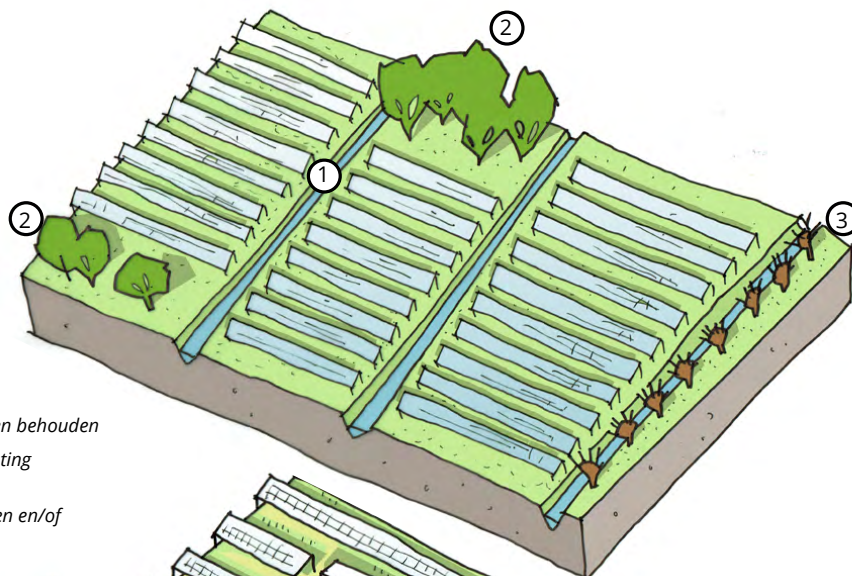
Initiatiefnemers zorgen voor een kwalitatief goede en bij de locatie passende inrichting van het zonneveld, met zorg voor belevingskwaliteit, meervoudig ruimtegebruik, bodemkwaliteit en recyclebaarheid van installaties.

Hekwerk met landelijke uitstraling heeft de voorkeur

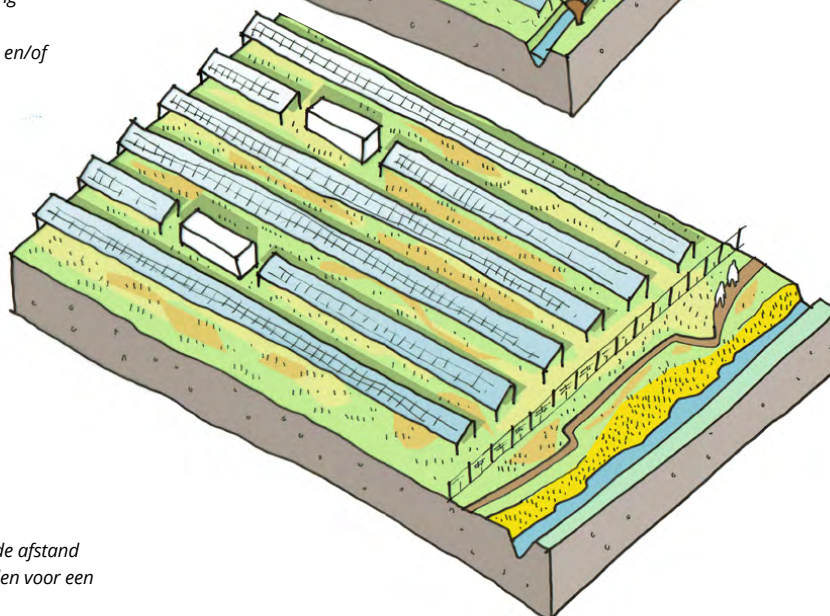

Maak heldere randen en strakke rechte lijnen

Bestaande waarden

1. verkavelingspatroon en sloten behouden
2. bestaande opgaande beplanting behouden
3. knotwilgenrijen e.d. behouden en/of versterken

Hekwerken

- Plaats het hekwerk op voldoende afstand van wegen, fiets- en wandelpaden voor een vriendelijkere uitstraling.
- Plaats het hekwerk in logische rechte lijnen.
- Maak het hekwerk zo transparant mogelijk en gebruik géén prikkeldraad.
- Kies een eenvoudig en eenduidig hekwerk en poort (eenduidig in vorm, kleur, materiaal, hoogte) en bij voorkeur in een donkere kleurstelling.
- Positioneer de toegangspoort in lijn met het hekwerk en op een logische, goed bereikbare plek.
- Kies voor duurzaamheid in onderhoud en levensduur.
- Zorg ervoor dat het hekwerk geen barrière is voor dieren, bijvoorbeeld door onder het hekwerk ruimte te houden of faunapassages te plaatsen.

Logische opstelling panelen

- Stem de hoogte van de panelen af op het landschapstype en de inrichting van de rand.
- Vermijd het zicht op de achterkant van de panelen.
- 'Vul kavels uit' tot de randen, zodat er geen lege hoeken ontstaan. Oftewel, maak heldere randen naar de buitenkant en los rafelranden op aan de binnenzijde.
- Referentie voor gronddekking met panelen 1/3 : 2/3 voor voldoende licht, lucht en water ten behoeve van bodemkwaliteit en reversibel naar oorspronkelijke grondgebruik.

Eenvoudige transformator- en bijgebouwen

- Minimaliseer de ruimtelijke impact van de transformator- en bijgebouwen. Maak deze zo compact mogelijk.
- Gebruik bij voorkeur dezelfde terughoudende kleurstelling als de hekwerken en poorten.
- Integreer deze functionele gebouwtjes in het ontwerp en in lijn met het zonneveld, zodat ze minder zichtbaar zijn.
- Stel functionaliteit voorop: geen toeters en bellen, een ingehouden vormtaal en materiaalkeuze.

Vermijd zicht op achterkanten

De transformatoren logisch plaatsen in het zonneveld

2.5 Beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie door te investeren in ruimtelijke kwaliteit

In dit hoofdstuk staat de zorg voor de omgevingskwaliteit centraal. Bij iedere ruimtelijke ingreep zijn impact en investeringen in kwaliteit van natuur, water en landschap in balans.

Tekst toelichting bij de verordening:

"Gelet op de impact die (ook tijdelijke) veldopstellingen van zonnepanelen kunnen hebben op hun omgeving, zal niet alleen de maatschappelijke meerwaarde van het initiatief moeten worden aangetoond, maar zal er ook compensatie moeten plaatsvinden door extra te investeren in de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving."

Kern van de kwaliteitssturing van provincie Overijssel is de goede balans tussen impact van een ontwikkeling op het landschap en ecologie (enerzijds) en de ruimtelijke inpassing en compenserende fysieke maatregelen anderzijds. Voorwaarde voor ontwikkeling van een zonneveld in de groene omgeving is dat het project als geheel leidt tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

Voor kleine projecten is over het algemeen een goede inpassing voldoende omdat de impact beperkt is. Voor grote projecten is naast een goede inpassing ook compensatie van waarden vereist.

Ook projecten met zonnepanelen op water dienen de effecten op landschap en ecologie te beperken en compenseren.

Zonnevelden zijn tijdelijk, dus ook de te realiseren inpassing en compensatie met groene en blauwe elementen is tijdelijk. De voorkeur gaat uit naar groene en blauwe elementen die ook na de exploitatiefase van maximaal 25 jaar gehandhaafd blijven.

Toepassen van het principe van beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie: balans tussen impact en compensatie

Toepassing van het principe van beperken en compenseren van de effecten op landschap en ecologie is maatwerk. Ontwerpstudies, praktijkvoorbeelden en financiële doorrekeningen geven richting aan een goede en realiseerbare maat voor de invulling van de balans tussen impact en compensatie. Als maatgevende referenties, waaraan initiatieven gespiegeld kunnen worden, gelden de volgende streefbeelden:

- Voor grote velden in het landelijk gebied, de treden 2 'Combineren' en 3 'Limiteren' in de provinciale Zonneladder, is de referentie 80-20. 80% van het plangebied bestaat uit het zonnepanelenveld, 20% uit ruimte voor inpassing en compensatie van verlies aan ecologische en landschappelijke waarden. Maatwerk en lokale omstandigheden kunnen leiden tot een andere verhouding.
- Kleine velden op erven en in stads- en dorpsraden (tot ca. 2 ha), onderdeel van trede 1 'Stimuleren' van de provinciale Zonneladder, passen over het algemeen goed binnen bestaande landschappelijke structuren en hebben dus een kleinere impact op de omgeving dan grote velden. Voor deze kleine velden is een zorgvuldige inpassing gewenst en is de 80-20 referentie niet van toepassing.
- Om de bodemkwaliteit te behouden zijn toetreding van lucht, licht en water essentieel. De laatst beschikbare kennis duidt op een verhouding van 2/3 - 1/3 als goede maat: 2/3 bedekking met panelen en 1/3 van de grond tussen de rijen panelen vrij houden. Voor panelen op water is behoud van waterkwaliteit, waaronder ecologie en beleving essentieel. De laatst beschikbare kennis duidt op een waterdekking van maximaal 50% als referentie voor een goede kwaliteit. Nieuwe kennis en maatwerk in de toepassing kan leiden tot een andere verhouding.

Flexibiliteit en maatwerk

Het kwaliteitsbeleid is gericht op maatwerk en flexibiliteit bij gebruik van de referenties. De streefbeelden geven een maat aan de inpassing en compensatie, waaraan de praktijk zich kan spiegelen.

De meerwaarde of compensatie voor de omgeving bestaat meestal uit aanleg of herstel van landschapselementen, natuur, water of cultuurhistorie. Maar ook passende gebruiksruimte voor een nabije kern in de vorm van recreatieve of groene voorzieningen kan uitkomst zijn van een dialoog met de omgeving over toevoegen van kwaliteit. Voorbeelden daarvan zijn wandelpaden, volkstuinen of speelnatuur. Soms kan een deel van de compensatie gevonden worden tussen de panelen, bijvoorbeeld als daar extra ruimte beschikbaar blijft.

Wanneer aanzienlijke resultaten wordt gerealiseerd in meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld op het gebied van grote transitieopgaven in het landelijk gebied zoals biodiversiteit, circulaire en natuurinclusieve landbouw, klimaatmitigatie en/of veenbehoud of klimaatadaptatie (dan wel een combinatie daarvan), dan kan dit ook bijdragen aan de compensatie.

Omgekeerd mag van een monofunctioneel project op landbouwgrond verwacht worden dat ze haar impact volledig compenseert rond en buiten het project.

Niet alle landschappen en locaties lenen zich voor het geheel compenseren van de impact met aangeplante of gegraven groene en blauwe elementen. In sommige gevallen kan compensatie ook gevonden worden in beheersinspanningen in de omgeving, zoals weidevogelbeheer gedurende de levensduur van het zonnenveld, omdat dit beter aansluit bij het landschap.

Tot slot is maatwerk ook de toepassing van generieke regelgeving, zoals de wet Natuurbescherming die specifieke eisen kan stellen aan bijvoorbeeld compensatie.

Grote velden: inpassen en compenseren

In 2019 is de Handreiking uit 2017 geëvalueerd. Gemeenten, belangenorganisaties, initiatiefnemers en adviseurs hebben de provincie daarbij gevraagd om een concrete referentie te bepalen voor inpassing en compensatie. Er was behoefte aan een richtpunt in het planproces voor een goede balans.

Uit de praktijk van de afgelopen jaren en uit ontwerpstudies bleek bij grote referentieprojecten met een goede kwaliteitsbalans een verband te bestaan tussen de oppervlakte van het zonnenveld en de toegevoegde oppervlakte aan nieuwe natuur en landschapselementen. Die verhouding is globaal 80-20: 80% van het veld is zonnepanelen, 20% is inpassing en compensatie. Een gebied van 10 ha bestaat zo uit ca. 8 ha opstelsterrein voor zonnepanelen en ca. 2 hectare kwaliteitsinvestering, veelal groen.

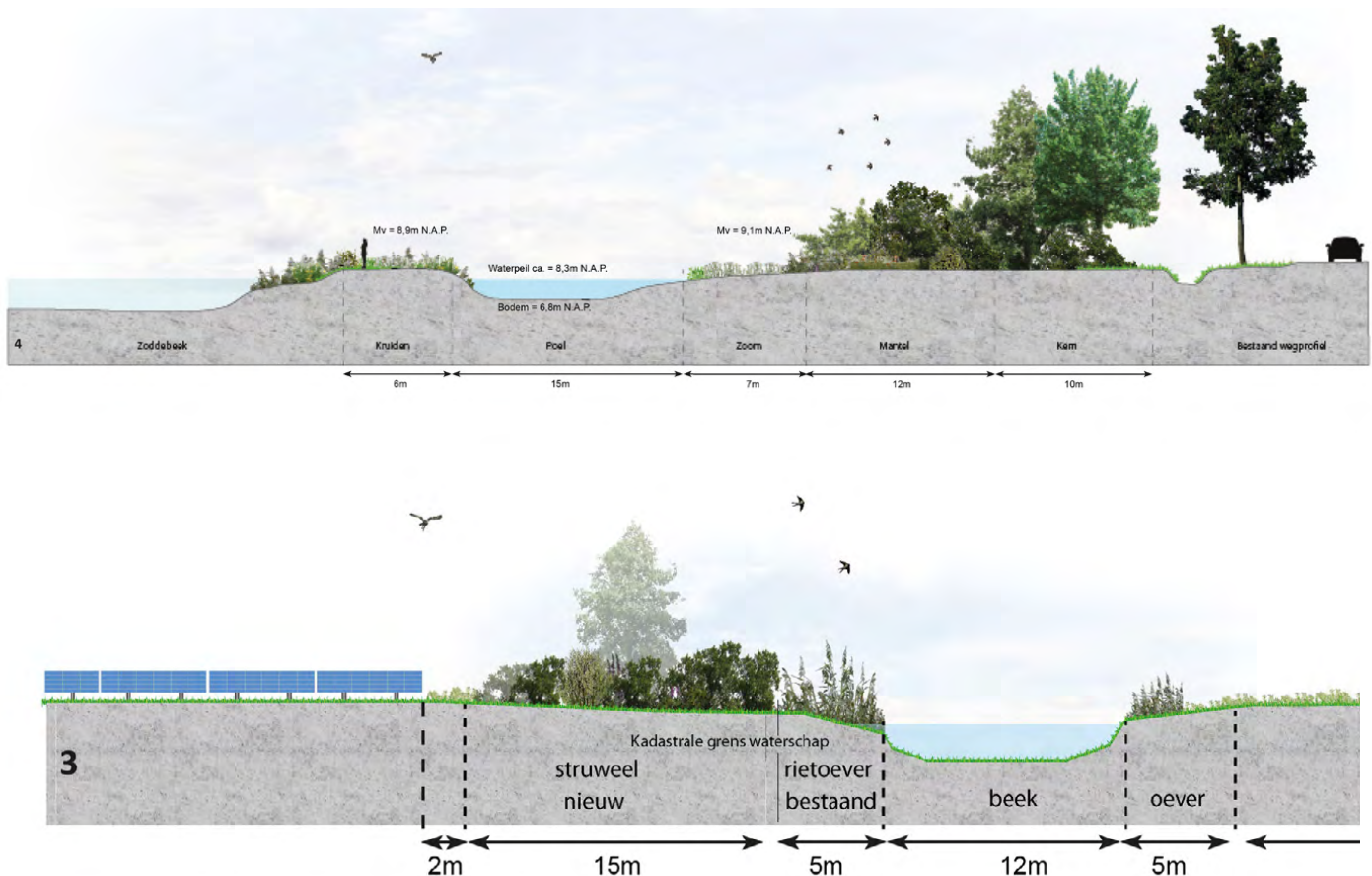
Deze 80-20 referentie is gerechtvaardigd voor grotere velden. Praktijkvoorbeelden en ontwerpessies laten zien dat met deze verhouding voldoende kwaliteit wordt gerealiseerd ten opzichte van de impact van het veld. Berekeningen en praktijkvoorbeelden laten zien dat deze kwaliteitsinvestering haalbaar is voor grotere velden.

't Zonnenveld in Hardenberg, in het plan voor dit zonnenveld wordt de verhouding 80-20 royaal behaald (72%-28%), Eelerwoude

Grote velden investeren in groene kwaliteit: tijdelijk en bij voorkeur permanent

De regel voor zonnevelden in de groene ruimte is tijdelijkheid en het herstellen van de oude bestemming. Voor een tijdelijke functie als een zonneveld is in principe alleen een kwaliteitsinspanning noodzakelijk voor de looptijd van het project, namelijk de periode waarin de kwaliteit wordt beïnvloed. Tijdelijkheid is dus uitgangspunt. De voorkeur heeft het om te investeren in groen dat structureel bijdraagt aan bijvoorbeeld landschap, natuur, water, recreatie en cultuurhistorie, en ook na beëindiging van het veld zijn functie behoudt. Dat kan door te investeren in de openbare ruimte (bijvoorbeeld wegbeplanting en oevers van watergangen), waarbij beheer op de langere termijn gegarandeerd is of in versterking van bestaande landschappelijke structuren. Invulling en keuzes voor permanent of tijdelijk zijn maatwerk en afhankelijk van afspraken die lokaal gemaakt kunnen worden.

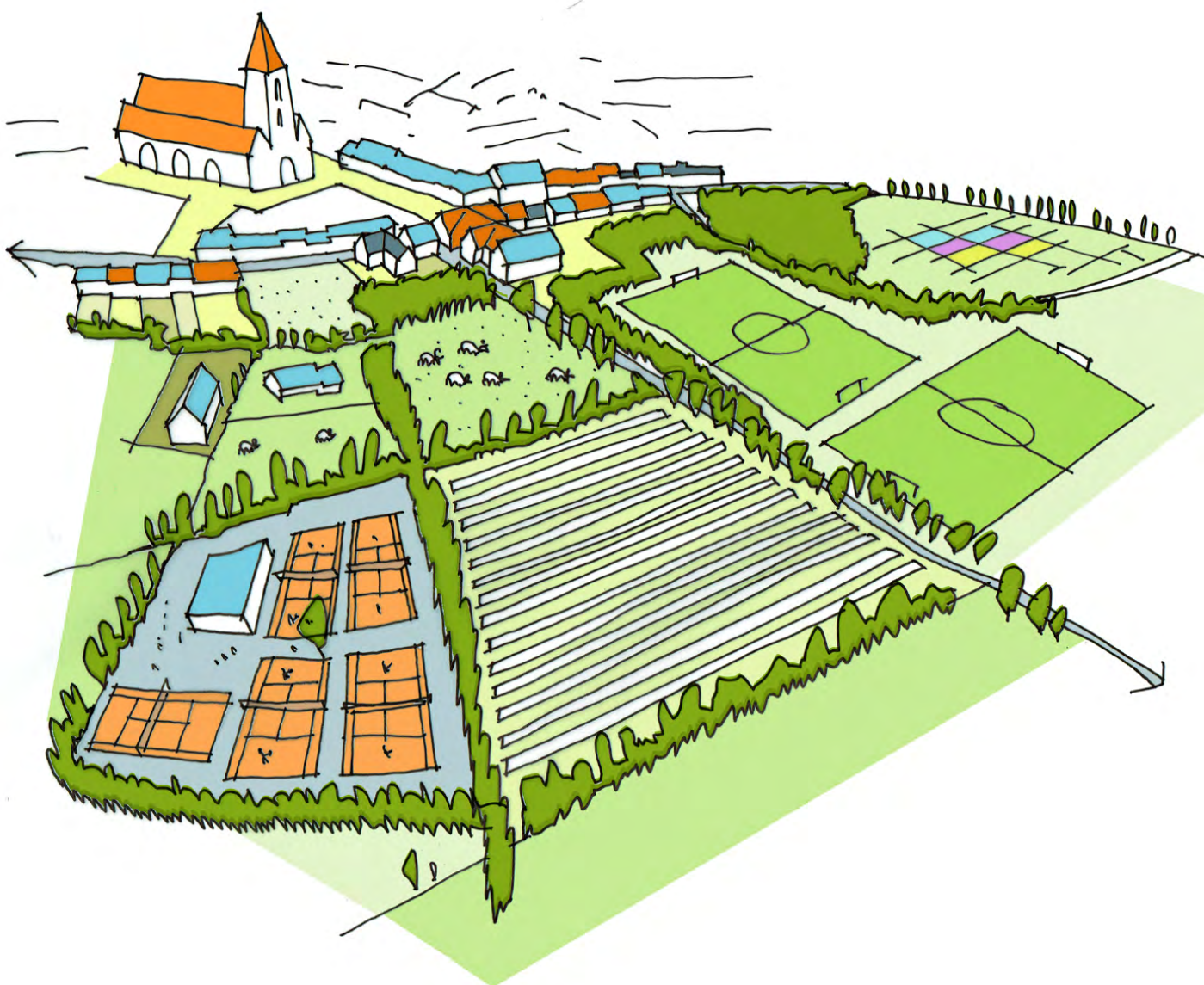
't Zonneveld in Hardenberg, doorsneden tonen de ruime ronden rondom, Eelerwoude

Kleine velden: inpassen is voldoende

Kleine velden, tot ca. 2 hectare, op erven en in stads- en dorpsranden passen over het algemeen goed binnen de bestaande landschappelijke structuur en hebben dus een kleinere impact op de omgeving dan grote velden. De omvang sluit aan bij de maat van grote erven in het buitengebied en andere projecten in stads- en dorpsranden. De bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van kleine velden kan daarom beperkt blijven tot een goede inpassing, die in overleg met omwonenden tot stand kan komen en waar gemeenten op toe kunnen zien.

Zonne-erf In de groene ruimte, goed ingepast aansluitend aan agrarisch bouwblok (tot ca. 2ha)

Kleine velden op erven en in stads- en dorpsraden (tot ca. 2 ha), onderdeel van trede 1 van de provinciale Zonneladder, passen over het algemeen goed binnen bestaande landschappelijke structuren en hebben dus een kleinere impact op de omgeving dan grote velden.

Behoud van bodemkwaliteit: 1/3 onbedekt houden

Zonnevelden zijn een vorm van tijdelijk gebruik. Na maximaal 25 jaar moet de oude functie, veelal landbouwgrond, hersteld en voortgezet kunnen worden. Behoud van bodemkwaliteit is daarvoor essentieel. Wenselijk is een opstelling waarbij de panelen zo geplaatst zijn dat een goed ontwikkelde (onderwater) vegetatie en fauna onder de panelen mogelijk is. Voor een combinatie van zonnepark en (bodem-)biodiversiteit is het cruciaal dat er voldoende licht en water op de bodem blijft komen, naast een adequaat beheer. Vanuit het voorzorgsprincipe dienen potentiële negatieve effecten voorkomen te worden. Een opstelling met zonnepanelen die 1/3 van de grond onbedekt laat biedt kansen voor herstel en ontwikkeling van bodemkwaliteit.

Wetenschappelijk onderzoek over de effecten van de opstelling van zonnepanelen op de verandering van bodemkwaliteit is in nog ontwikkeling. De hoogte, hellingshoek en de grondbedekking van de panelen bepalen de hoeveelheid licht die nog op de bodem komt en de verdeling van neerslagwater. Dit is bepalend voor het effect van zonnepanelen op de bodem en biodiversiteit. Schaduwwerking van de zonnepanelen kan de plantengroei belemmeren en daarmee de productie van organische stof. Een andere verdeling van neerslagwater via minder plantenwortels kan leiden tot minder bodemleven en een afname van de bodemvruchtbaarheid. In hoeverre dit doorwerkt op het bodemleven zal afhankelijk zijn van grondsoort en het beheer.

Andere effecten op de bodem kunnen optreden bij de aanleg of beheer door verdichting (verslemping) en erosie. Ook kan bodemvervuiling ontstaan door bijvoorbeeld gebruik van verzinkte stellages en door schoonmaakmiddelen.

Bij een zuid-opstelling is in verband met de beschaduwing een verhouding 1/3-2/3 goed realiseerbaar. Bij een oost-west opstelling waarbij de zonnetafels dicht op elkaar geplaatst worden, zijn negatieve effecten op biodiversiteit en bodemkwaliteit te verwachten. De bodem wordt dan vrijwel geheel beschaduwd. Aaneengesloten oost-west opstellingen zijn mede daarom uit oogpunt van het beperken van effecten minder gewenst. Ook hier is de 1/3-2/3 referentie maatgevend.

Positief effect op de bodemkwaliteit

Met een juiste (ecologische) inrichting en extensief beheer kan een zonneveld de bodemkwaliteit mogelijk bevorderen. Vooral als de uitgangssituatie intensieve landbouwgrond was is een positief effect op de structuur en kwaliteit van de bodem te verwachten. De grond kan tot rust komen en de bodemkwaliteit kan herstellen en verbeteren. Zonnepanelen op veengrond kunnen, in combinatie met verhoging van de grondwaterstand, bijdragen aan behoud van bodemkwaliteit door vermindering van de bodemafbraak en daarmee beperking van de CO₂-uitstoot.

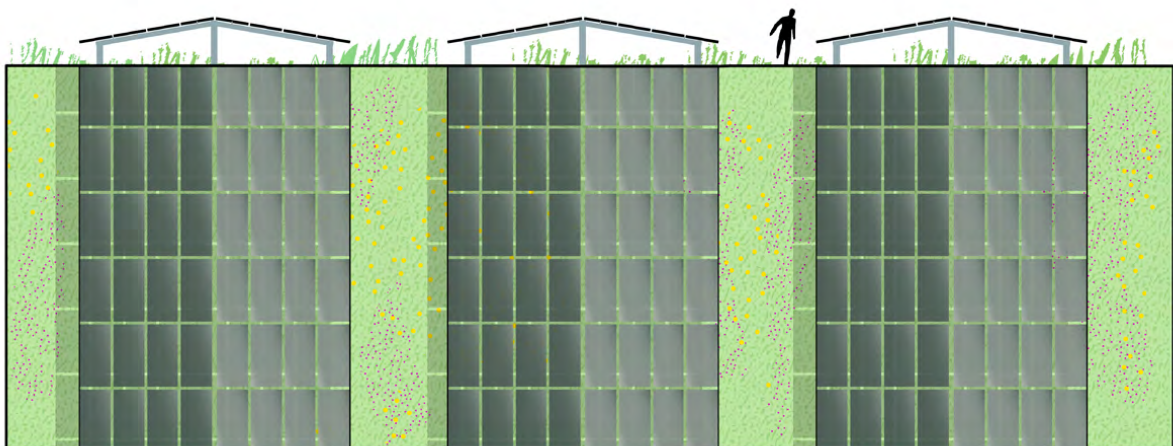
Bloemrijk grasland onder en tussen de rijen zonnepanelen

Extensievere opstellingen bieden ruimte voor behoud van bodemkwaliteit

Extensievere opstellingen bieden ruimte voor behoud van bodemkwaliteit

Ook met een oostwest opstelling kan er ruimte zijn voor biodiversiteit en bodemkwaliteit wanneer rekening wordt gehouden met voldoende ruimte tussen de rijen zonnepanelen en er tussen de panelen op de tafels ruimte wordt overgelaten, zodat er nog licht en water op het maailveld onder de panelen terecht kan komen

Drijvende installaties: maximaal 50% bedekking als referentie

Voor drijvende panelenconstructies gelden in principe dezelfde uitgangspunten als voor grondgebonden zonnevelden: behoud van kwaliteit onder en rond de panelen.

Over het effect van drijvende zonnepanelen op de waterkwaliteit en ecologie in en rond plassen is nog weinig bekend. Aanbevolen wordt de panelen niet aaneengesloten toe te passen, met voldoende ruimte om licht en lucht toe te laten, zodat een goed ontwikkelde (onderwater)vegetatie en fauna onder de panelen mogelijk blijft. Onderwaterstructuren onder de panelen kunnen een positieve effect hebben op onderwatermilieu en onderwaterleven (algengroei en visschuilplaats). Negatieve effecten, zoals een vervanging van groenalgen door blauwalgen is echter ook mogelijk.

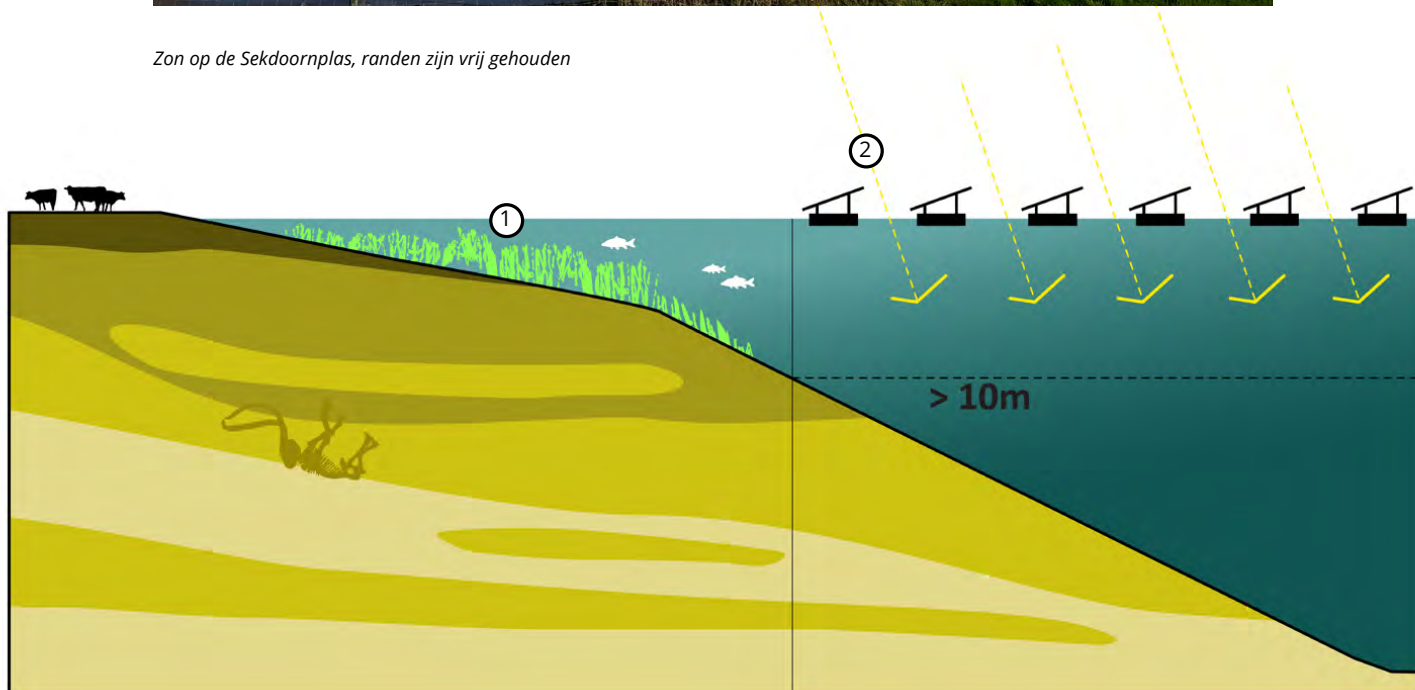
De impact op de omgeving hangt samen met oppervlakte en ontwerp van de drijvende panelen en installaties. Uitzichten die belangrijk zijn voor de ruimtelijke beleving blijven zoveel mogelijk vrij. Bij voorkeur wordt een platte opstelling van de panelen toegepast en zicht op de achterkant van de panelen vermeden. Zorg voor een maat en verhouding die aansluit bij de maat en schaal van de betreffende waterplas en oevers. Algemeen genomen dient het wateroppervlak altijd dominant te zijn in het beeld.

Om impact op landschappelijke en ecologische waarden beperkt te houden is het advies niet meer dan 50% van de waterplas te gebruiken voor drijvende installaties. Leg de panelen alleen op diep water (dieper dan 10m) zonder plantengroei. Houd voldoende afstand tot de oever (minimaal 30m) en vermijd rafelranden. De reflectie dient beperkt te blijven en houd rekening met het risico op botsingen met vogels en vleermuizen. Striping van de panelen wordt aangeraden zodat vleermuizen panelen ook in het donker kunnen waarnemen. Specifiek aandachtspunt bij verankering van installaties is de veiligheid en stabiliteit van oevers van diepe zandwinningen.

In gemeente Zwolle zijn op 2 zandwinplassen drijvende zonneparken gerealiseerd. Daar wordt de komende jaren gemonitord op het mogelijke effect van het zonnepark op de waterkwaliteit.

Zon op de Sekdoornplas, randen zijn vrij gehouden

1. Geen zonnepanelen boven ondiep water.
2. Genoeg zonlicht zorgt voor een gezond, waterplanten-dominant systeem met helder water. Te veel beperking van het zonlicht zorgt voor een ongezond fytoplankton dominant systeem. Diep water >10m is hier minder gevoelig voor.

2.6 Evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde

In deze paragraaf staat niet de ruimtelijke balans, zoals in vorige paragrafen, maar de sociaal-maatschappelijke balans centraal. Met een goed proces kan de basis gelegd worden voor een evenwichtige verdeling van lusten en lasten. Dit draagt bij aan draagvlak in de omgeving. Deze paragraaf gaat vooral over het betrekken van omwonenden en andere belanghebbenden in het planproces en het concreet vormgeven van participatie.

Provinciaal belang is het actief betrekken van bewoners en 'gebruikers' bij de uitvoering van ruimtelijke opgaven in hun leefomgeving. Dit versterkt de betrokkenheid en (het gevoel van) eigenaarschap. Bewoners en gebruikers krijgen op deze manier meer invloed op de eigen leefomgeving. Betrokkenheid en een evenwichtige verdeling van lusten en lasten leidt eerder tot draagvlak voor zonnevelden. Zo wordt investeren in lokale maatschappelijke opgaven mogelijk.

Tekst toelichting bij de verordening:

"Meerwaarde kan worden aangetoond vanuit vier criteria, waaronder: Bijdrage aan maatschappelijke doelen (in ieder geval aan de provinciale doelen ten aanzien van duurzaamheid, maar ook aan draagvlak in de omgeving, bijdrage aan maatschappelijke cohesie, (financiële) bijdragen aan maatschappelijke opgaven, enz.)"

Om een eerlijke verdeling van lusten en lasten te bereiken wordt een bijdrage aan maatschappelijke doelen gevraagd. Deze benadering komt voort uit de Overijsselse standaard, gebaseerd op noaberschap en het rekening houden met elkaars wensen en belangen.

De eerlijke verdeling van lusten en lasten draagt tevens bij aan draagvlak onder omwonenden.

Een zonneveld draagt bij aan de transitie naar duurzame energieproductie. Dat is een maatschappelijke meerwaarde in algemene zin. In de context van een eerlijke verdeling van lusten en lasten gaat het om maatschappelijke meerwaarde voor de omgeving en bewoners. Denk aan bijdragen aan sociale projecten, voorzieningen voor bewoners, educatie en recreatie, investeringen in een dorpshuis, e.d.

Toepassing van het principe evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde

Bij de toepassing van het principe van evenwichtige verdeling van lusten en lasten door realisatie van maatschappelijke meerwaarde verwachten we van initiatiefnemers dat ze:

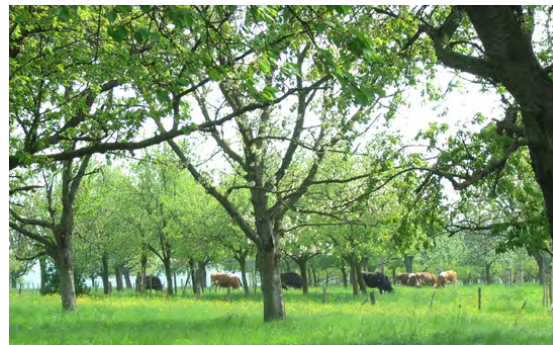
- vroegtijdig in gesprek gaan met omwonenden en belanghebbenden.
- met omwonenden en zo nodig de gemeente afspraken maken over de bijdrage aan maatschappelijke opgaven en doelen.

Vroegtijdig in gesprek over ruimtelijke kwaliteit en bijdragen aan maatschappelijke doelen

Het actief betrekken van bewoners en 'gebruikers' in alle fasen van het project versterkt de betrokkenheid en (het gevoel van) eigenaarschap. Bewoners en gebruikers krijgen op deze manier meer invloed op de eigen leefomgeving. Gemeenten hebben veelal eigen beleid voor participatie ontwikkeld. In het participatiebeleid kan de gemeente opnemen dat een deel van de financiële rekenen ten goede dient te komen aan (een deel) van de eigen bewoners. Vaak verloopt dit via een lokale energiecoöperatie. De afspraak in het klimaatakkoord over het 'streven naar 50% lokaal eigendom' is een belangrijke basis voor participatie van bewoners en deelname aan lokale energiecoöperaties. Participatie is ook opgenomen in de Omgevingswet: de wet vraagt initiatiefnemers tijdig in gesprek te gaan met omwonenden en belanghebbenden. Daarbij worden de wenselijkheid van het veld, de wensen van omwonenden, de mogelijkheden (financieel) te participeren en de maatschappelijke meerwaarde verkend en besproken.

Vroegtijdig in gesprek met omwonenden en belanghebbenden

Dorpsweide

...of door een moestuin voor een basisschool

Volkstuinen

De dialoog tussen initiatiefnemer (en gemeente) en omwonenden/ belanghebbenden vormt de basis voor keuzes en een goede balans in de bijdrage aan maatschappelijke doelen. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor een goed proces. Omwonenden stellen zelf vast wat ze als maatschappelijk doel zien en gaan hierover in gesprek met de initiatiefnemer. Gemeenten zien hierop toe en organiseren zo nodig deskundige ondersteuning van een bewonersgroep.

De omvang van het zonneveld, aanwezige waarden, de impact op de omgeving, lokale wensen en de locatie bepalen de orde van grootte van de bijdrage aan maatschappelijke doelen. Een algemene referentie voor een bijdrage aan de gemeenschap in de omgeving doet geen recht aan de diversiteit van situaties, belangen en wensen. Maatwerk en goed overleg bepalen de vorm en de hoogte van een redelijke bijdrage. Verbinden met andere gebiedsdoelen kan de maatschappelijke meerwaarde verhogen en biedt wellicht mede financieringsbronnen en kostenbesparingen.

In deze paragraaf worden vier aspecten van participatie nader toegelicht:

- Participatie als voorwaarde
- Participatie als verplichting
- Participatiecode
- Omgevingsadviesraad en bewonersplatform

Adviezen bij toepassing

- Initiatiefnemers starten zo vroeg mogelijk in het proces de participatie van omwonenden en andere betrokkenen.
- Initiatiefnemer en omwonenden / betrokkenen gaan samen op zoek naar de lokale invulling van de te realiseren maatschappelijke meerwaarde.

Panelen tegen gereduceerd tarief

Inzet van lokale krachten

Een oplaadpunt voor e-bikes bij een zonneveld

Werk samen met opleidingen, denk aan onderzoek

Afspraken maken over de bijdrage aan maatschappelijke doelen

Bij realisatie van een zonneveld worden een groot aantal afspraken gemaakt, vergunningen afgegeven en (eventueel) een planologische procedure doorlopen. Het gaat daarbij in ieder geval over borging van tijdelijkheid en het na maximaal 25 jaar verwijderen van de installaties, over de aanleg, eventuele functiewijziging en (tijdelijke) instandhouding van groene elementen en over het beheer van het terrein. Soms kan hier planschadevergoeding aan de orde zijn. Initiatiefnemers maken in dat kader met omwonenden, overheden en betrokkenen ook afspraken over participatie en bijdragen aan maatschappelijke opgaven en doelen. Een evenwichtige verdeling van lusten en lasten kan op verschillende manieren worden geborgd. Afspraken worden waar mogelijk publiekrechtelijk vastgelegd. Aanvullende afspraken over de bijdrage aan maatschappelijke doelen en de wijze waarop dit gebeurt worden in een privaatrechtelijke overeenkomst opgenomen.

In deze paragraaf worden zes categorieën afspraken toegelicht:

- Bestuursrechtelijk
- Privaatrechtelijk: anterieure overeenkomst
- Omgevingscontract
- Gebiedsfonds
- Afspraken in klimaatakkoord en de Regionale Energie Strategieën
- Overige mogelijkheden

De gemeente borgt afspraken, monitort en handhaaft zo nodig wanneer ze partij is bij de afspraken.

Adviezen bij toepassing

- Gemeente en initiatiefnemer maken afspraken over publiekrechtelijke aspecten bij de ontwikkeling van een zonneveld.
- Initiatiefnemer en (organisatie van) omwonenden en andere betrokkenen maken afspraken over concrete bijdragen aan maatschappelijke opgaven.

Toelichting bij participatie

Participatie als voorwaarde

In het rapport 'Niet buiten de burger rekenen' waarschuwt het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) dat het niet vanzelfsprekend is dat burgers onder de Omgevingswet hun participerende rol zullen oppakken. Het SCP benadrukt dat de overheid een aantal randvoorwaarden moet garanderen, zoals hoge kwaliteit van communicatie, goede antennes voor maatschappelijke ontwikkelingen en oog voor de reikwijdte van en grenzen aan participatie. Daarbij moet nadrukkelijk worden bekeken hoe ze representativiteit van participatieprocessen kan waarborgen; kennis en netwerken zijn immers niet in gelijke mate over de bevolking verdeeld. En niet iedereen wil of kan participeren. Voorkomen moet worden dat projecten onbedoelde invloed hebben op de sociale samenhang in een gemeenschap.

Participatie als verplichting

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 18 december 2019 (ECLI:NL:RVS:2019:4209) overwogen dat een bestuursorgaan geen planologische medewerking hoeft te verlenen aan de wijziging van een bestemmingsplan als de aanvrager zich niet heeft ingespannen om maatschappelijk draagvlak te creëren. Daarvoor geldt wel als voorwaarde dat, bijvoorbeeld op grond van gemeentelijk beleid, van een initiatiefnemer kan worden verlangd dat hij (specifieke) inspanningen verricht die zijn gericht op het informeren van omwonenden en het verwerven of vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor de gewenste ontwikkeling. Het niet behoorlijk nakomen van een dergelijke verplichting kan voor het bestuursorgaan reden zijn de gewenste medewerking niet te verlenen. De Afdeling biedt hiermee de mogelijkheid participatie een verplichtend karakter te geven bij planologische besluitvorming. Daarmee neemt de Afdeling een voorschot op de mogelijkheid van verplichte participatie voorafgaand aan de indiening van een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit onder de Omgevingswet.

Participatiecode

In 2014 werd de participatiecode aangenomen door Provinciale Staten van Overijssel. Doel van deze participatiecode is om handvatten te bieden om burgers meer en eerder bij o.a. ruimtelijke projecten te betrekken. Essentieel voor draagvlak en betrokkenheid bij bewoners is een goed proces. Daarvoor zijn veel modellen ontwikkeld. Een proces dat de ruimte biedt aan de wensen en strijdpunten van de omgeving en tegelijkertijd de representativiteit waarborgt begint met vroegtijdige betrokkenheid van bewoners en belanghebbenden. Nog voordat de formele procedures starten worden de volgende stappen gezet:

Stap 1: Kaders stellen; wat staat vast, waar is ruimte om afspraken te maken?

Stap 2: Omgevingsanalyse: vaststellen van de projectcollectiviteit in een netwerkkaart.

Stap 3: Openbare informatiebijeenkomst.

Stap 4: Gespreks- en onderhandelingsfase.

Stap 5: Afsprakenfase.

Stap 6: Vaststellen en publiceren van de afspraken.

Stap 7: Start formele procedures.

Zie voor uitgebreide beschrijving van de methodiek:

www.tertiem.nl/wp-content/uploads/2019/02/RAP-in-Overijssel_print.pdf

Omgevingsadviesraad en bewonersplatform

Belangrijk in een goede processtructuur is de vertegenwoordiging van bewoners en belanghebbenden. De initiatiefnemer organiseert een aanspreekpunt vanuit de omwonenden. Dat kan door oprichting van een bewonersplatform, bestaande uit een constructief kritische vertegenwoordiging van omwonenden. Om de bewoners op gelijk kennisniveau te brengen met de professionele partijen kan de gemeente een onafhankelijke adviseur toewijzen. De kosten hiervan kan de gemeente bij de initiatiefnemer verhalen.

Bij een project van betekenis en met veel belanghebbende partijen organiseert de initiatiefnemer dat zij samenwerken in een omgevingsadviesraad. Gezamenlijk adviseren zij de initiatiefnemer. De voorzitter wordt gekozen door de deelnemers. De kosten hiervoor liggen bij de initiatiefnemer.

Het bewonersplatform is vertegenwoordigd in de omgevingsadviesraad.

Toelichting bij 'afspraken maken over de bijdrage aan maatschappelijke doelen'

Bestuursrechtelijk

In bestemmingsplan, omgevingsplan, projectbesluit en omgevingsvergunning legt de gemeente in de verbeelding en regels de voorwaarden vast voor de ruimtelijke inrichting en het gebruik van het gebied. Een inrichtingsplan en eventueel een beeldkwaliteitsplan maken daar deel van uit.

Met een voorwaardelijke verplichting kunnen maatregelen (uit het inrichtingsplan) verplicht worden die samenhangen met de aanleg van een zonneveld en vooraf of binnen een bepaalde termijn uitgevoerd moeten worden.

Privaatrechtelijk: anterieure overeenkomst

Voorafgaande aan de start van de formele procedures sluit de gemeente een private overeenkomst met de initiatiefnemer. Daarin worden voorwaarden vastgelegd waaronder de gemeente toestemming geeft tot een wijziging van het bestemmingsplan. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om afspraken om voorzieningen te realiseren of de bijdrage aan een gebiedsfonds.

Afspraken tussen initiatiefnemer en bewoners: omgevingscontract

In een proces van onderhandelen tussen initiatiefnemer, overheden, bewoners(organisaties) en betrokkenen worden afspraken gemaakt over concrete maatregelen en projecten die in samenhang met het zonneveld worden gerealiseerd. De afspraken worden bij voorkeur vastgelegd in een omgevingscontract. Dit is een juridisch afdwingbare private overeenkomst. Denk bijvoorbeeld aan afspraken over uitgangspunten, erkenning van waarden en belangen, gedragsnormen, fasering, concrete baten en lasten en compensatieregelingen.

Van belang is dat de gemeente bereid is de afspraken waar nodig te omarmen en te borgen. Indien de gemeente mede ondertekent is sprake van een omgevingsconvenant.

Meer informatie: rapmethode.tertium.nl/over/wat-is-rap

Gebiedsfonds

Een gebiedsfonds (of omgevingsfonds) is een instrument om projecten en doelen in een gebied in tijd en ruimte te verbinden met financiële mogelijkheden. Het fonds wordt gevoed met een jaarlijkse financiële afdracht van een zonneveld. Een fonds biedt de mogelijkheid om geldstromen te bundelen door een combinatie met afdracht van andere financiers of ruimtelijke ontwikkelingen te zoeken. De juridische beleidsbasis voor een gebiedsfonds is een door de gemeenteraad vastgestelde structuurvisie (Omgevingsvisie). In een privaatrechtelijke anterieure overeenkomst worden afspraken vastgelegd over de afdracht aan een fonds. Ook moet duidelijk zijn aan welke doelen of projecten de middelen besteed gaan worden.

Verschillende vormen en de voorwaarden zijn uitgewerkt in de Wegwijzer fondsvorming ruimtelijke kwaliteit (provincie Overijssel 2012). De wegwijzer fondsvorming ruimtelijke kwaliteit is te vinden op: www.overijssel.nl/thema's/omgeving/ruimtelijke-0

Afspraken in het kader van klimaatakkoord en de Regionale Energiestrategieën

Uitwerking en invulling van het nationale klimaatakkoord vindt o.a. plaats in de twee regionale energie strategieën in Overijssel. In het Klimaatakkoord is o.a. afgesproken dat voor grootschalige opwek van hernieuwbare elektriciteit op land, waaronder zonneparken, gestreefd wordt naar 50% lokaal eigendom. In de Regionale Energie Strategieën (RES) zullen meer afspraken gemaakt worden.

Voor actuele informatie: bekijk de website van de RES West Overijssel www.reswestoverijssel.nl en voor de RES Twente www.regiotwente.nl

Andere mogelijkheden voor de gemeente voor borging van afspraken

Is de gemeente opdrachtgever dan kan zij in de aanbesteding voorwaarden opnemen. In de voorwaarden kunnen bijvoorbeeld verplichtingen tot bepaalde vormen van communicatie, bereikbaarheid, schadeloosstelling of overleg met de omgeving worden opgenomen.

Indien de gemeente de grond in eigendom heeft kan zij de grond in erfpacht uitgeven onder specifieke voorwaarden. Denk aan de realisering van groen, of de afstemming met omwonenden. Ook kan de canon worden verlaagd wanneer bepaalde maatschappelijke functies worden gerealiseerd.

Ten slotte kan de gemeente als grondeigenaar met andere grondbezitters en ontwikkelaars een ontwikkelingsovereenkomst afsluiten voor de ontwikkeling van een gebied. Deze overeenkomst bevat afspraken en voorwaarden voor de realisatie van doelen en (andere) opgaven in een gebiedsontwikkeling. En kan ook voorwaarden bevatten die voortkomen uit het gebiedsproces over de inrichting van een gebied.

Bijlage 1: provinciale verordening artikel 2.1.8 Kwaliteitsimpuls zonnevelden

Artikel 2.1.8.1 Begripsbepalingen

In deze titel wordt verstaan onder:

- a. Zelfstandige opstelling van zonnepanelen: installatie voor de opwekking van zonne-energie die niet gecombineerd wordt met bebouwing, maar zelfstandig opgesteld is in het vrije veld.

Artikel 2.1.8.2 Realisatie zelfstandige opstelling zonnepanelen

Lid 1

In de Groene Omgeving mogen zelfstandige opstellingen van zonnepanelen uitsluitend worden toegestaan als tijdelijk (mede)gebruik van de gronden.

Lid 2

Bestemmingsplannen voorzien uitsluitend in de opstelling van zelfstandige opstellingen van zonnepanelen in de Groene Omgeving als de maatschappelijke meerwaarde is aangetoond én is aangetoond dat het verlies van ecologische en/of landschappelijke waarden in voldoende mate wordt gecompenseerd door investeringen ter versterking van de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving.

Lid 3

De maatschappelijke meerwaarde als bedoeld in lid 2 dient te worden onderbouwd vanuit de volgende criteria:

- a. De mate waarin sprake is van meervoudig ruimtegebruik;
- b. Maatregelen die getroffen worden om de impact op de omgeving te beperken en/of te compenseren;
- c. De mate waarin wordt aangesloten op de karakteristieken van het gebied;
- d. De bijdrage die geleverd wordt aan maatschappelijke doelen.

Lid 4

In aanvulling op het gestelde onder 2 geldt voor nieuwe ontwikkelingen die plaatsvinden op gronden die vallen binnen het ontwikkelingsperspectief Ondernemen met Natuur en Water en die niet zijn aangeduid als Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS)), geldt de voorwaarde dat de compensatie door investeringen ter versterking van ruimtelijke kwaliteit in de omgeving gericht dienen te zijn op de versterking van de kwaliteit van natuur, water en landschap.

Toelichting artikel 2.1.8 Kwaliteitsimpuls zonnevelden

Installaties voor de opwekking van zonne-energie zijn onmisbaar om de provinciale doelstelling voor de opwekking van hernieuwbare energie te halen. Uit een oogpunt van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik willen wij zonnepanelen en andere vormen van opwekking van zonne-energie zoveel mogelijk combineren met andere functies, bij voorkeur met bebouwing. Daarom is de eerste trede van onze zonneladder dat zonnepanelen in principe geplaatst worden op gronden die bebouwd zijn (dus op daken) of bebouwd kunnen worden (zoals braakliggende bedrijventerreinen).

Nu is al te voorzien dat daarmee op korte termijn – gelet op technische en fiscale beperkingen – slechts in een deel van de opgave ten aanzien van de provinciale doelstelling voor de opwekking van hernieuwbare energie kan worden voorzien. Daarom bieden wij de mogelijkheid om, als uitzondering op de principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, in de Groene Omgeving tijdelijke zelfstandige opstellingen van zonnepanelen te realiseren. Het gaat daarbij om opstellingen van zonnepanelen voor een periode van niet meer dan 25 jaar op een wijze die omkeerbaar is en waarbij de oorspronkelijke bestemming gehandhaafd blijft. Gelet op de impact die (ook tijdelijke) veldopstellingen van zonnepanelen kunnen hebben op hun omgeving, zal niet alleen de maatschappelijke meerwaarde van het initiatief moeten worden aangetoond, maar zal er ook compensatie moeten plaatsvinden door extra te investeren in de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving.

Meerwaarde kan worden aangetoond vanuit de volgende criteria:

- a. De mate waarin sprake is van meervoudig ruimtegebruik (combinaties met andere functies);
- b. Maatregelen die getroffen worden om de impact te beperken en/of te compenseren
- c. De mate waarin wordt aangesloten op de karakteristieken van het gebied (gebiedseigen/gebiedsvreemd);
- d. Bijdrage aan maatschappelijke doelen (in ieder geval aan de provinciale doelen ten aanzien van duurzaamheid, maar ook aan draagvlak in de omgeving, bijdrage aan maatschappelijke cohesie, (financiële) bijdragen aan maatschappelijke opgaven, enz.)

Niet in alle gevallen zal de meerwaarde op alle genoemde criteria in gelijke mate te bereiken zijn. Het hangt immers van het geval en de locatie af waar de kansen en opgaven te vinden zijn om maatschappelijke meerwaarde te bereiken. De gemeente zal in de toelichting op het bestemmingsplan moeten onderbouwen dat er sprake is van maatschappelijke meerwaarde die de impact van een zelfstandige opstelling in de Groene Omgeving rechtvaardigt.

De extra investering in ruimtelijke kwaliteit is geformuleerd als een bijzondere vorm van de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving zoals die is opgenomen in artikel 2.1.6 van de Omgevingsverordening. In de balans tussen ontwikkeling en kwaliteitsinvestering mag rekening gehouden worden met feit dat een zelfstandige opstelling voor zonnepanelen alleen als tijdelijk gebruik kan worden toegestaan. Aan de andere kant geldt dat er wel degelijk sprake is van langdurige impact op de omgeving omdat het tijdelijke gebruik een periode van niet meer dan 25 jaar kan beslaan.

Deze regeling voor zonnevelden in de Omgevingsverordening wordt begeleid met een handreiking aan gemeenten en initiatiefnemers, een voorbeeldenboek en informatieve bijeenkomsten.

Bijlage 2: informatieve sites over participatie en proces

De afgelopen jaren is, zowel in Overijssel als elders in Nederland, veel ervaring opgedaan met het proces van initiatief tot realisatie van zonnevelden. Met de bijbehorende instrumenten als dialoog, participatie, ontwerp, gebiedsontwikkeling, fondsvorming, publiek- en privaatrechtelijke borging en investeringen in omgevingskwaliteit.

Veel ervaringen met en goede voorbeelden van realisatie van zonnevelden zijn te vinden in publicaties en handreikingen van overheden en organisaties. Ook over de verschillende inzetbare instrumenten is de afgelopen jaren veel informatie verschenen.

Onderstaand enkele links naar publicaties van anderen over participatie en proces die nuttig kunnen zijn.

Referentieprojecten:

www.buitenkansenoverijssel.nl

Hoe organiseer je als lokale overheid een succesvol proces met draagvlak en lokaal eigendom?:

www.gnmf.nl/wp-content/uploads/2019/07/Handreiking-zon-en-wind.pdf

Inspiratiegids participatie omgevingswet:

aandeslagmetdeomgevingswet.nl/participatieomgevingswet/

Succesvolle financiële participatie bij energieprojecten:

www.windunie.nl/wp-content/uploads/2018/11/Windunie-white-paper-Financi%C3%A4le-participatie-bij-energieprojecten.pdf

NLVOW - De belangenvereniging voor omwonenden windturbines:

nlvow.nl

Handleiding participatieplan:

www.handleidingparticipatieplan.nl

Link naar de Overijsselse KGO aanpak:

www.buitenkansenoverijssel.nl/projecten

Holland Solar, Energie Samen, Greenpeace, Milieudefensie, Natuur & Milieu, de Natuur en Milieufederaties, Natuurmonumenten, NLVOW en Vogelbescherming Nederland hebben de Gedragscode zon op land opgesteld:

www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2020/03/04/gedragscode-zon-op-land

Ondersteuning bij lokale initiatieven

www.nieuweenergieoverijssel.nl/inwoners

Ondersteuning aan ondernemers om zon op daken te realiseren

www.iederdakeenzonnedak.nl

